

SVERIGEKONTAKT

En tidning för all världens svensktalande | Nr 4 december 2025

Luciafirande utomlands

Svenskundervisningen på Island
Baltikumkonferensen 2025

FRÅN DICKSONSGATAN

När ni slår upp detta nummer av Sverigekontakt närmar vi oss nyåret. När jag skriver det har vi precis passerat tjejnåret. *Tjejnår* är ett ord som trendade, och hamnade på språkrådets nyordlista, förra året. Tjejnår firas förslagsvis den första september och innebär att man gör sig redo för ytterligare ett verksamhetsår, genom att köpa ny kalender och kanske göra en bullet planner, snygga till sig genom ny frisyr och kolla in höstens modetrender. Sedan är man redo för ytterligare ett år i skolan, eller i annan verksamhet.

Jag är inte så förtjust i *tjej*-prefixet. Andra sammansättningar med *tjej*- är ofta lite nedsättande. *Tjejsamla* betyder att man samlar på något lite lagom, det blir inga enorma arkiv av vad som förmodas vara manligt monomaniskt snitt där alla förstautgåvor finns representerade. *Tjejmatta* är att ordna de mentala räkenskaperna så att framför allt shopping inte framstår som en så stor utgiftspost. Om man köper en jacka för 3 000 kronor som har kostat 4 000 kronor så har man i själva verket inte alls köpt en för dyr jacka, utan tjänat in en hel tusenlapp, rena vinstmaskineriet, alltså. Allt möjligt kan för övrigt avfärdas med att de är "nån tjeigrej": goda kunskaper i franska, veta något om hur hår färgas ombre eller att vilja stänga av fläkten som blåser i ansiktet när man kör bil. Allt tjeigrejer, har jag hört.

Men inget av detta kan sägas vara särskilt könskodat. Alla har väl någon gång rättfärdigat ett mindre lyckat inköp och

varför någon skulle vilja ha styv kuling rätt i ögonen på motorvägen har jag aldrig förstått. Att göra sig redo inför kommande arbetsår genom planering och rationalisering av tid och garderob kan inte heller anses vara vare sig löjligt eller kvinnligt. Det är klokt, och det är så vi gör.

Sedan tjejnårets inträde här på Dicksonsgatan har vi hunnit fylla våra kalendrar – och bocka av uppgifterna – med sysslor av skilda slag. Först och främst skrev vi in den konferens som vi själva årligen anordnar i Baltikum tillsammans med Svenska institutet. I år gick den av stapeln i Litauen där vi var 50 personer som talade om svenska, svenskundervisning, lyrik och svenskt mode under tre dagar. Vi har också hunnit med att besöka lärare i svenska skolor i Europa som samlats i Spanien, och lärare i kompletterande svenskundervisning i Europa, samlade i Dublin. Vi har bjudits in till en dag som slår ett slag för svenskan i Finland i Helsingfors. Vi har besökt svensklärarna i Island och levererat årets läromedel och litteratur till de elever som läser svenska där.

Vi har också gått i land med årets stora projekt till nytta för barn som läser svenska i världen: De första häftena i vår serie för kompletterande svenska, *KOM!* är klara och en har redan skickats ut till skolor i hela världen. Den skola som önskar sig det här läromedlet, som tar läraren och eleven vid handen och skapar roligt, varierat och nyttigt lektionsinnehåll – och faktiskt även

uppgifter för familjen hemma! – kan höra av sig till kontoret. Vi säljer häften i klassuppsättningar till självkostnadspris. Själva arbetet har redan möjliggjorts av Oscar Ekmans Stiftelse för Sverige i Utlandet.

För övrigt har vi sedan tjejnåret också hanterat en vattenläcka på andra våningen i vårt hus. Men den hade vi inte skrivit in i kalendern; den tog sig friheter.

Om arbetsåret börjar med en ny kalender så kommer det kalendernår vi står inför mycket snart som ett litet avbrott i halvlek. Det blir ett arbetsårets motsvarighet till Vasaloppets halvårsstation Evertsberg, eller den kanske inte så rafflande vägkrogen Ödeshögs Rasta, belägen på E4:an mitt emellan Göteborg och Stockholm. Man tar en liten paus i arbetet, städar skrivbordet, hittar en bortglömd uppgift som man hinner få gjord innan man tar juledigt och så slänger man helt enkelt lite högar av sådant som kanske inte var så viktigt så att man i januari kan fokusera på det som är viktigare.

Snart tar vi nya tag. Men innan dess: God Jul och Gott Nytt År! Under 2026 hoppas jag att vi ses på nya platser, på kontoret, eller på en konferens för svenskintresserade i världen. Eller på årsmötet som blir lördagen den 30 maj 2026.

Sofia Tingsell
Generalsekreterare
sofia.tingsell@sverigekontakt.se

Bli medlem i Sverigekontakt!
Du får fyra nummer av Sverigekontakt årligen och är du lärare i svenska utomlands bjuds du in till utbildningskonferenser när vi är i ditt område om du finns med i våra nätverk. Du stöder också våra möjligheter att stödja svenskan på alla kontinenter. Medlemskap kostar 150 SEK/år och ger dig ett svenskt nätverk i hela världen. Välkommen att bli en del av oss!

Vill du studera svenska vid en svensk folkhögskola en hel termin? Eller har du en elev som skulle passa för det? Vi ger stipendier till folkhögskolestudier! Kanske är du eller en elev intresserad av en veckas intensivträning av svenska i början av augusti? Hör av er till: info@sverigekontakt.se

Ju bättre vi känner er desto mer kan vi göra tillsammans! Registrera din skola eller skolförening på vår hemsida, så nås du av information om våra träffar och annat vi arrangerar för lärare i svenska i utlandet.

Sverigekontakt
utges av
föreningen Sverigekontakt

Föreningen Sverigekontakt har medlemmar över hela världen som talar svenska och är intresserade av Sverige, svenskt språk och svensk kultur. Föreningen är en ideell organisation med ursprungligt ändamål att hjälpa svenskar och svenskättlingar i utlandet att bevara kontakten med det gamla landet. Numera är verksamheten framför allt inriktad på att främja det svenska språket i världen.

Som medlem får du fyra nummer av tidningen Sverigekontakt och blir en del av vårt världsvida nätverk. Medlemskap kostar 150 SEK/år. Registrera dig på sverigekontakt.se.

Redaktör och ansvarig utgivare: Sofia Tingsell

Tryck: Trefraf 2025
ISSN 0346-2439

Layout: Designstudio And Yellow

Sverigekontakt
Box 53066
SE-400 14 Göteborg
Tel. 031-81 86 50
info@sverigekontakt.se
Besöksadress: Dicksonsgatan 6

Bankgiro: 420-5670

Sverigekontakt 3/2025

112:e årgången
Lösnummerpris 30:00 kronor.

För ej beställda manus ansvaras ej.

www.sverigekontakt.se

Omslag: Ljusstakar från
Svenskt Tenn
Foto: Eva Hedencrona

ORDFÖRÄNDEN HAR ORDET

Många svensktalande har en speciell relation till *Svenska Akademiens ordlista över svenska språket*, som hela titeln lyder. I vardagslag hänvisar de flesta till den som SAOL, dvs. en förkortning av den officiella rubriken.

Vars och ens relation till SAOL kan variera. Några ser den mest som facit när man spelar Alfapet, Wordfeud eller liknande. För de flesta är den ett praktiskt hjälpmedel, när de skall skriva en text och vill vara säkra på stavning och böjning av vissa särskilt besvärliga ord. Några ser i den blåa boken en kär vän, andra föredrar den elektroniska formen, som nås via nätadressen svenska.se eller i appar.

Några få har en nästan religiös inställning till ordlistan. Om ett ord inte står upptaget i ordlistan så finns det inte i svenskan, menar dessa. Så är det förstås inte. De ord man finner i SAOL är ett urval av alla ord som används i svenskan, för att inte tala om alla tänkbara ord. Språket är kreativt. Nya ord kan lätt bildas med hjälp av svenska språkets regler för ordbildning.

Ett språk varierar alltid. Olika varianter kan vara lika »riktiga», i den meningen att de svarar mot svenskans regler. Ett exempel på variation är faktiskt uttalet av förkortningen *SAOL*.

Detta är en så kallad initialförkortning av *Svenska Akademiens ordlista*. Oavsett det förhållande olika språkanvändare har till ordlistan kan vi konstatera att den är ett språkligt lexikografiskt hjälpmedel, som används brett av svenska språkbrukare och därför är välkänt för många. Många uppskattar SAOL, och som så ofta har kärt barn många namn.

De flesta hänvisar till SAOL med förkortningen, och denna kan läsas bokstav för bokstav eller som ett sammanhängande ord. Som bokstavsföljd får antingen *O* eller *L* huvudtrycket: *ess-a-o'-ell* respektive *ess-a-o-e'll*. Därvid reflekterar det förstnämnda uttalet den fulla boktiteln trognast, eftersom ordet *ord* respektive dess förkortning *O* bär huvudtrycket. Däremot får man ett tydligt läsuttal när huvudtrycket ligger sist, *ess-a-o-e'll*.

Med uttal av *SAOL* som om det var ett vanligt ord förekommer likaså två alternativ, nämligen som enstavigt med diftong, *Saol* (rimmar på *aula* utan *-a*) eller som tvåstavigt, *Sa'-ol*, med akut accent och bitryck på andra stavelsen, med ungefär samma tonfall som namnet på Israels förste kung (enligt Gamla testamentet), *Saul* (om namnet uttalas i enlighet med svensk bibeltradition). Därmed inte sagt att SAOL skall uppfattas som Lagens tavlor – boken förblir en hjälp till självhjälp.

Alla fyra uttalen av förkortningen *SAOL* refererar till skriftbilden. Uttalet bokstav för

bokstav ger kanske ett tydligare intryck av förkortning, medan en behandling som gör dem likvärdiga med ett ord understryker egennamnskaraktären. Förkortningarna har sin naturliga hemvist i skriftspråket, men de har naturaliserats även i talspråket.

Svenska Akademiens ordlista har vid det här laget en lång historia. Första upplagan utkom 1874. Under 1800-talet pågick en tidvis intensiv stavningsdebatt. Svenska Akademien intog en hållning, som av många debattörer, särskilt de yngre, uppfattades som konservativ.

Vid ett nordiskt rättstavningsmöte 1867 ville man uppnå tre mål: (1) stavningen för de tre skandinaviska språken skulle närmas varandra; (2) stavningen skulle vara mer ljudenlig (den hade vilat på äldre traditioner och tagit hänsyn till ordformernas historiska ursprung); (3) skriftspråket skulle förenklas, framför allt så att barnen i folkskolan skulle ha lättare att lära sig skriva.

Mötet dominerades av yngre reformivrare. Man visste var man hade den språkligt konservativa Svenska Akademien och bjöd ingen representant därifrån att delta. Akademien reagerade snabbt med att sammanställa sin ordlista. Fyra upplagor publicerades i snabb takt, i stort sett oförändrade. En femte och sjätte införde en del moderniseringar (som vi tycker).

Den sjätte upplagan, som publicerades 1889, blev genom ett kungligt dekret normgivande för skolan, men framför allt skollärarna var inte nöjda. När en av dem, Fridtjuv Berg, blev minister med bland annat skolan som sitt ansvarsområde i Karl Staaffs liberala regering, genomförde Berg år 1906 den stavningsreform som fastställde den stavning som fortfarande gäller. Akademien grymtade till en början men fogade sig efterhand.

Svensk stavning är nu inte längre någon grund för kontroverser. Den innehåller en del underligheter, men den har fungerat förhållandevis väl. SAOL och det allmänna bruket ligger idag i god takt med varandra. I januari 2026 utkommer den femtonde upplagan, som därmed blir något av en jubileumsupplaga (drygt 150 år efter den första). Den är en exponent för att svenskan är ett av de språk i världen som är utförligast beskrivna och har en stabil tradition.

Prognosen för att vårt språk skall fortsätta fungera hjälpligt även efter nyår är således god. Vi kan på den punkten fira de kommande helgerna med förtröstan. Ni önskas alla ett gott slut på året och en lovande början på det nya.

Bo Ralph

María Riska som undervisar svenska på gymnasiet

Mikaeil Lind, lärare på Islands universitet

Björk som gillar skidor i Åre

Askis Kalman som med svenka i grundskolan

Det flygande folket

– om svenskundervisning på Island

Island, Europas näst största ö, med en befolkning på cirka 405 000 invånare, ligger i Nordatlanten och domineras av vulkanisk aktivitet. Besökaren möter lavamarker, svarta sandstränder, glaciärer, och har man tur finns möjligheten att se späckhuggare glida förbi ute i havet. Flygplatsen, Keflavik, har en årlig trafik på sju miljoner passagerare – naturligtvis många turister men också islänningar som ger sig ut i världen.

Det är här – bland de varma källorna – som sedan ett par år tillbaka Sverigekontakt har ansvar för att främja svenskundervisningen. Svenska kan man läsa på grundskolan, gymnasiet

och på Islands universitet i Reykjavik, och idag finns det ca 300 elever och 7–8 lärare.

Svenska eller danska

Svenska är inget obligatoriskt ämne men elever, med goda förkunskaper i svenska, kan med skolans tillstånd välja att studera språket i stället för danska som är obligatoriskt. Det finns både historiska och språkliga skäl till att man läser danska. Island har en lång historia med såväl Norge som Danmark, som går tillbaka till 1380 då Island blev en del av det danska riket. Först 1944 utropade sig Island som en självständig republik, men det språkliga bandet till Danmark kvarstod. Danska har varit ett viktigt språk för kommunikation mellan länderna, för möjligheten att läsa historiska

dokument, samt ett viktigt grannspråk för att förstå andra skandinaviska språk.

Svenska på grundskolan

I den isländska skolan är skolplikten tioårig och i årskurs 7 (motsvarande årskurs 6 i Sverige) börjar man läsa danska och i vissa fall svenska. I Reykjavik finns Ásdís Kalman och det är hon som gör det möjligt för elever att läsa svenska på den här nivån. Det innebär ett omfattande administrativt arbete med kontakt med runt 50 skolor över hela Island. Ásdís skickar brev till berörda föräldrar och informerar om de krav som gäller för att läsa svenska. Det ska vara ett aktivt språk i hemmet och barnen behöver träffas efter skoltid, i enlighet med vad som stipuleras av den isländska skolmyndighet-

en eftersom svenska betraktas som ett skolämne och inte som ett hemspråk. De blivande eleverna testas genom samtal och läsförståelse för att avgöra om de kvalificerar sig för undervisningen. När antalet är fastställt behöver Ásdís skaffa lärare till årskurserna 7 och 8. Ofta blir det någon förälder som ställer upp. Dessa får hjälp med testmaterial och läroböcker och kommer sedan att träffa sina elever analogt 80 minuter per vecka. Just nu är det tre extra lärare, förutom Ásdís fastanställda kollega Erik Qvick och totalt 166 registrerade elever. Erik undervisar årskurs 9 men tar också hand om elever i årskurs 7 och 8 som bor på landsbygden och som inte kan ta sig till en undervisningslokal i Reykjavik.

Ásdís berättar att det finns möjlighet att börja med svenskstudierna redan i årskurs 5, men då är undervisningen digital och man träffas bara "på riktigt" 80 minuter per månad.

Ásdís undervisar själv digitalt i årskurs 10 och är också ansvarig för hanteringen av bedömningar. Lärarna skickar information till henne, hon skriver in resultat och skickar tillbaka för underskrift och sedan ser Ásdís till att alla intyg kommer till rätt skola.

Svenskstudier på gymnasienivå

Efter högstadiet står Maria Riska och Nadja Widell redo att ta emot de elever som väljer att läsa svenska på gymnasiet. Maria finns i Reykjavik och tar hand om elever i närområdet medan Nadja uteslutande arbetar på

distans och hennes elever befinner sig någonstans på Island, och oftast inte i området runt Reykjavik. Nadjas arbetsplats är Menntaskólinn á Ísafirði, ett isländskt gymnasium, som ligger i Ísafjörður i Västfjordarna.

Precis som på grundskolan ligger undervisningen efter den ordinarie skoldagens slut – från 16.30 till klockan 18.00 – och Maria, som arbetar i huvudstadsområdet, samlar elever från tio olika gymnasieskolor till en gemensam lokal – för fysiska träffar. Det finns fem olika svenskkurser: A–E där AB-kurserna i princip är språkkurser, med inslag av litteraturläsning medan C–E är tre renodlade litteraturkurser. En A-kurs löper 14 veckor under hösten och de elever som behöver mer stöd och hjälp träffas två gånger i veckan, och de som kan arbeta snabbare ses en gång per vecka. I A- och B-kurserna där även B-kursen ges på 14 veckor, ligger fokus på språkfärdighet och grammatik och där till ska eleverna läsa och redovisa två romaner. Proven skrivs i skolan med penna och papper för att undvika fusk. Idag går det 50 elever i A-kursen.

I Marias klassrum i svenska A sitter ungdomar som bott i Borås, Falkenberg, Mölnlycke, Täby och Eskilstuna för att nämna några olika orter. Vissa av dem har planer på att studera i Sverige, andra tycker så mycket om Island att de inte tänker flytta någonstans. Fokus i litteraturkurserna är naturligtvis bokläsning och Maria har grupperat titlar tematiskt och eleverna ska välja tre olika böcker. Träffarna är i huvudsak digitala med några fysiska träffar per år.

Nadja Widell däremot arbetar uteslutande med distansstudier och hon undervisar idag i A och B-kursen och har 17 elever i grundkursen och 4 i fortsättningskursen.

Hur många svenskkurser en elev väljer att läsa beror på vilka planer hen har. Just nu krävs A–C för att läsa t. ex. medicin i Sverige. Maria Riska konstaterar att antalet svenskstuderande elever – på samtliga nivåer – beror på hur många läkare som har valt att studera i Sverige, och hur många av dem som har återvänt till Island. På Island kan läkare nämligen inte läsa sin specialistutbildning utan det måste ske utomlands, vilket då gör att några väljer att åka till Sverige och andra till Danmark.

Islands universitet och svenskstudier

Maria Riska arbetar också på Islands universitetet i Reykjavik tillsammans med Mikael Lind. Där studerar bland andra läkare som vill åka till Sverige, läkare som varit i Sverige och som vill hålla sin svenska vid liv, och personer som helt enkelt är språkintrasserade. På Marias lektion i ordbildning är två elever närvarande där den ena just är läkare med målet att åka till Sverige och

den andra medicinare som bott i Sverige och inte vill tappa språket. Mikael elev Björk, som är "fysiskt" närvarande på lektionen, har varit mycket i Åre och åkt skidor och tycker att svenska är roligt och nu vill hon lära sig "på riktigt".

Maria menar att nivån på undervisningen på universitetet bitvis ligger i paritet med den på gymnasiet men att man kan introducera begrepp som vuxna har lättare att ta till sig än ungdomar. Man erbjuder ett program i svenska som löper på 1–2 år beroende på om man läser på halv- eller helfart. En heltidsstuderande läser sex delkurser per termin, och kursutbudet består av språkriktighet och grammatik, litteratur, språkhistoria, musik, översättning, ordbildning och praktisk svenska. Maria undervisar i tre delkurser och övriga ansvarar Mikael för.

Kurserna erbjuds digitalt men det finns också möjlighet att delta fysiskt – därav de två läkarna och skidåkaren ovan. Varje kurs består av ett antal studiebrev och efter ett avslutat sådant examineras studenten för att sedan gå vidare till nästa. Det kan naturligtvis uppstå problem med fusk om alla ska skriva hemma. Därför har Mikael också lagt in uppgifter som ska besvaras muntligt.

Svenskundervisningen på Island – en summering

För att summera, så fungerar svenskundervisningen på Island väl. Ásdís Kalman tar emot elever i grundskolan, ser till att de testas, hamnar i grupper och sedan ombesörjer hon lärare. Erik Qvick tar bland annat hand om grundskolelever från landsbygden och ser till att de får undervisning. Maria Riska och Nadja Widell arbetar i gymnasieskolan där Nadja undervisar ungdomar över hela Island. Maria undervisar i de fem svenskkurser som erbjuds och möjliggör, tillsammans med Nadja, för unga människor att studera utomlands och naturligtvis få ytterligare ett nordiskt språk. Maria arbetar också på universitetet tillsammans med Mikael för ytterligare förstärkta svenskunderskaper och även här för att förbereda för studier i Sverige.

För tydlighetens skull är det viktigt att tala om att det också finns ett privat företag på Island som arbetar med språkinläring – och ett av dessa är svenska.

Islänningarna fortsätter att åka från Island och tillbaka till sitt hemland, vissa för att studera, andra för att arbeta och några för att turista, och i bagaget frakta språk fram och tillbaka – och blir på så vis del av de sju miljoner som passerar Keflaviks flygplats varje år.

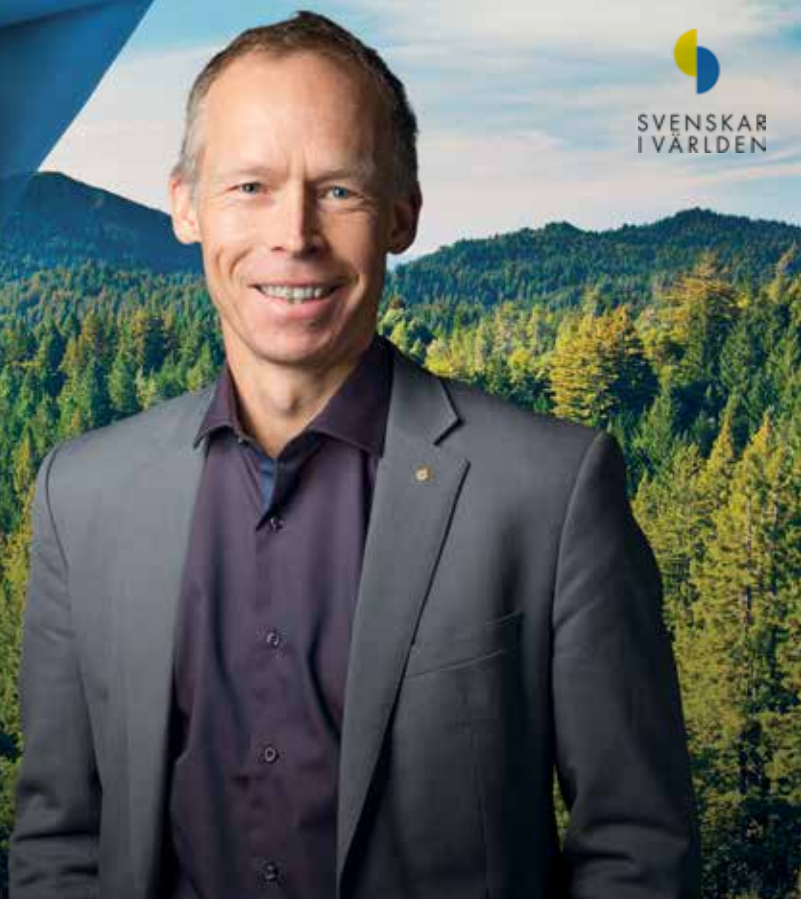
Text: Eva Hedencrona

Vackra Reykjavik

 ÅRETS
 SVENSK
 I VÄRLDEN

2025

Johan Rockström

utses till Årets Svensk i Världen 2025

Johan Rockström tilldelas utmärkelsen Årets Svensk i Världen för att genom sina mångåriga insatser inom miljö- och klimatforskningen ha satt både sig själv och Sverige på världskartan.

Sedan 1988 delar Svenskar i Världen ut utmärkelsen Årets Svensk i Världen till svenskar som på ett extraordinärt sätt har utmärkt sig inom sitt verksamhetsområde och därigenom satt både sig själva och Sverige på världskartan. I år tilldelas priset miljö- och klimatforskaren Johan Rockström.

– Jag känner mig djupt hedrad och ödmjuk inför denna utmärkelse. I tider när den akademiska friheten är alltmer hotad är det viktigare än någonsin att stå upp för evidensbaserad sanning och vetenskaplig transparens. Vi står inför en planetär kris – från klimatförändringar till förlust av biologisk mångfald – som bara kan lösas genom tillit till vetenskapen och globalt samarbete. Forskningen om de planetära gränserna visar tydligt att vår framtid hänger på vår förmåga att hålla Jordens livsuppehållande system stabila och motståndskraftiga, sa Johan Rockström när han nåddes av nyheten.

Varje år nomineras ett tjugotal personer till priset. Verksamhetsområdena spänner mellan kultur, näringsliv/entreprenörskap, vetenskap, idrott och det humanitära och diplomatiska området.

– I en tid med stora utmaningar är

Johan Rockström en orubblig röst för vetenskap och öppenhet. Det är lätt att som svensk känna stolthet över hur aktad hans namn och forskning är världen över”, säger Svenskar i Världens ordförande Magnus Brännström.

Motivering

Årets Svensk i Världen utses av Svenskar i Världens styrelse. Årets motivering av pristagare lyder så här:

När klimatkrisens effekter accelererar med extremhetta, översvämningar och smältande glaciärer, samtidigt som geopolitiska konflikter, krig och ekonomisk oro bidrar till ett alltmer instabilt världsläge, behövs röster som kan förmedla vetenskapligt grundade fakta och samla forskare, politiker och näringsliv kring gemensamma lösningar. Johan Rockström, en av världens främsta miljö- och klimatforskare, är just en sådan röst.

Samhällsförändring kräver bred förståelse, dialog och gemensamt agerande. I en tid då klimatförändringarna driver på globala utmaningar och där ledare allt oftare ifrågasätter fakta och försvarar transparens, är Johan Rockström en orubblig röst för vetenskap och öppenhet.

Genom sina mångåriga insatser inom miljö-

och klimatforskningen, inte minst arbetet med att definiera de planetära gränserna, har Johan Rockström satt sig själv och Sverige på världskartan.

Johan Rockström är därmed en värdig mottagare av utmärkelsen Årets Svensk i Världen 2025.

Direktsänd intervju och prisceremoni

Den 8 december deltog Johan Rockström i en direktsänd intervju med Svenskar i Världen. I programmet medverkade även SEB:s chefsekonom Jens Magnusson för att kommentera klimatets effekter på det ekonomiska världsläget. Intervjun kan ses i efterhand och finns åtkomlig på Svenskar i Världens webbplats sviv.se.

Svenskar i Världen har bedrivit påverkansarbete sedan 1938, med målet att göra det enklare för svenskar att studera, arbeta eller av andra skäl bo utomlands men också att flytta hem igen. Det gör vi genom att i dialog med beslutsfattare lyfta utlandssvenskarnas behov och perspektiv i frågor som berör deras liv och vardag. Du kan läsa mer om Svenskar i Världen på www.sviv.se.

Svensklärarkonferens i Vilnius 2025

Det är något speciellt med att få mötas varje höst – vi svensklärare från hela Baltikum – för att dela idéer, inspiration och språkglädje. Den här gången gick färden till Vilnius, en resa fylld av regn, skratt, musik och nya insikter.

Det är en regnig torsdagseftermiddag i oktober. Jag har precis avslutat två svensklektioner i Riga och skyndar mig mot min hemstad Jelgava för att träffa Ieva, en annan svensklärare från Talsi. Vi hoppar in i min citrongula bil – en solig kontrast till den grå dagen – och äventyret börjar. Vår resa mot Vilnius är i gång.

Efter bara en halvtimme passerar vi gränsen till Litauen. Då återstår den längsta biten, vägen till själva huvudstaden. Och ingen roadtrip utan musik! Vi sätter på en Spotify-spellista med svenska låtar – allt från Björn Skifs till Veronica Maggio. Det är något särskilt med att höra de där välbekanta melodierna medan regnet smattrar mot rutan. Musiken blir en viktig del av min och Ievas konferenshelg i Vilnius. Vi lägger till den i vår inspirationstavla, som ett slags minne i ljudform.

Årets svensklärarkonferens ägde rum i Vilnius den 24–26 september i samarbete med Svenska institutet, Sveriges ambassad och Vilnius universitet. Som alltid började allt med en mottagning på ambassaden. Efter de officiella välkomsttalen fylldes rummen av röster, skratt och glädjen över att ses igen.

Programmet var som en påse lördagsgodis – fullt av godbitar för varje smak. Claes Bergman, Senior Designer på Björn Borg Clothing AB, tog oss med bakom kulisserna i den kreativa processen: hur en idé till ett plagg blir verklighet på butikshyllan.

Efter Gun-Marie Larssons inspirerande föreläsning om vårt oändliga behov av både såpoppor och reality-TV fick vi prova på att skapa vårt eget såpa-avsnitt. I min grupp handlade historien om svek, mordförsök, hemligheter och kärleksdrama – och såklart avslutades allt med en klassisk cliff-

hanger. Precis som det ska vara.

En av de mest minnesvärda stunderna var när skådespelaren och teaterläraren Gunilla Rydholm Eriksson berättade om livet och verken hos två diktare och poeter – Edith Södergran och Maria Wine. Hon visade hur dikter, poesi och lyrik kan väcka känslor och användas i undervisningen. När hon läste upp några av deras dikter blev det alldeles stilla i rummet. Orden nådde oss på ett personligt och ibland oväntat djupt sätt.

Den andra konferensdagen började med en guidad tur i Vilnius gamla stad – på norska, faktiskt! Med vår guide Nora promenerade vi längs kullerstengatorna, besökte Vilnius katedral och lät oss svepas med av stadens historia innan vi återvände till universitetet för konferensens sista pass.

Sofia Tingsell, generalsekreterare för Sverigekontakt, tog oss med på en resa genom de senaste förändringarna i det svenska språket. Tekniken utvecklas, världen förändras och språket följer med. I dag hör man kanske: De gröna sneakersen är sjukt najs – där man förr hade sagt De gröna gym-paskorna är verkligen fina.

Ramune Dambrauskaitė-Muraliene, lektor vid Vilnius universitet, berättade om projektet Lingivs Swedish for the Baltics och visade två appar – Språkkraft Lingoal och Språkkraft Live – fyllda med tidsningsartiklar, böcker, sånger, poddar och annat material anpassat till varje elevs nivå.

Efter workshoppar om läro-medel, digitala resurser och svenskundervisning på universitetet var det dags för konferensens utvärdering och avslutning. Sofia Tingsell, Eva Hedencrona (Sverigekontakt) och Monika Rönngren (Svenska institutet) hade sytt ihop ännu en magisk konferens som vi svensklärare i Baltikum och Belarus blev både inspirerade av och tacksamma för.

Då är det dags att köra hemåt. Ett blygt solsken följer oss halva vägen från Vilnius till Lettland. Spotify är på, och Ieva bestämmer vilka låtar vi ska lyssna på – om och om igen. Helgens favorit blev Bo Kaspers Orkester. Vi pratade till och med om att åka på deras konsert någon gång – en annan sak på vår inspirationstavla.

När jag senare på kvällen tittar på vår spellista tänker jag att helgen i Vilnius har lite samma känsla som musiken: en blandning av gammalt och nytt, allvar och lek, språk och känsla.

Det är nog just därför jag tycker om att vara svensklärare – och älskar att träffa er alla varje höst.

Text: Aija Medinika, lektor i svenska vid Lettlands kulturakademi

Några deltagare från Belarus på Sveriges ambassads mingel

Innanför grindarna i Fuengirola

– konferens för svenska skolor i världen

I oktober samlades lärare och rektorer från de svenska skolorna i världen på svenska skolan i Fuengirola till en årlig konferens. Kvalitetsarbete och näthat var de teman som stod på programmet.

Runt om i världen går, varje dag, svensk-talande barn till svenska skolor. Det finns fjorton sådana svenska skolor i världen; flera ligger i Spanien. De svenska skolorna följer de svenska läroplanerna. När jag kom innanför grindarna på svenska skolan i Fuengirola – och ja, det är bokstavligt grindar; i Spanien går alla elever i skola bakom grindar hela dagen – var jag i en ”svensk bubbla”, som en av gymnasieeleverna uttryckte det. Jag träffade henne i hemkunskapssalen, där hon just lämnat av sockerkakor och kladdkakor som hon har bakat själv (”Det tog hela dagen igår!”) till kvällens volleybollturnering.

Hennes föräldrar är båda svenska och bosatta på spanska sydkusten. Problemet, sa hon, är inte att lära sig svenska och få en ”tillräckligt” svensk skolgång. Det är snarare att lära sig spanska inne i den svenska bubbelen. Hennes kompis i hemkunskapssalen är på skolan i Fuengirola som gästelev. Flera svenska utlandsskolor erbjuder platser till gymnasieelever i Sverige som gör ett utlandsår och skolan i Fuengirola gör också så. Kompisen har mer kontakt med spanskan, eftersom hon bor i en spansk familj under sitt utlandsår. Hon har läst spanska som främmande språk i flera år i Sverige, men kunde inte säga någonting när hon kom i augusti. Men nu går det bra. Tre månader i språkbud i familjen var vad som krävdes.

Happy birthday to SUF!

På svenska skolan i Fuengirola anordnades årets konferens för svenska utlandsskolor. Där samlades under ett par dagar i oktober representanter från de flesta svenska skolorna – de afrikanska skolorna i Kenya och Mocambique hade inte företagit den långa resan till Europa den här gången.

Sverigekontakt stöder sedan många år tillbaka de svenska utlandsskolorna genom att underlätta för lärarnas nätverksträffar och genom bokgåvor till skolbiblioteken. I år var

inget undantag: föreningen reste till Fuengirola med mer än 40 kilo böcker till skolbibliotek i Europa.

Skolans rektor Maria Eneqvist och Sanna Ahrens, föreningschef och biträdande rektor, hälsade välkomna. Eftersom svenska utlandsskolors förening fyller femtio år i år inleddes konferensen med vad som måste vara en helt unik programpunkt: skolans lärarband sjöng *Happy birthday to ya!* Bosse Jonsson, som är något av utlandsskolornas grand old man, berättade om hur den första träffen såg ut i början av 1990-talet. Deltagarna bodde hemma hos varandra och i sovsäckar på skolgolvet. Från dessa nätverksträffar har de årliga konferenserna utvecklats. Möjligen har de inte blivit så mycket mer glamorösa för att de blivit en institution i utlandsskolornas liv; en lärare från Kanarieöarna meddelar med gott humör över frukosten att han sovit utmärkt trots att han fick ta utdragssoffan i hotellrummet som han delade med två av sina kolleger.

Konferensprogrammet

Årets konferens behandlade i första hand systematiskt kvalitetsarbete för skolor. Inbjuden talare i ämnet var Susanne Svedberg, till vardags utvecklingsledare på utbildningsförvaltningen i Linköpings kommun. Hon guidade lärare och rektorer genom en utvecklingskedja från regerings-, riksdags- och myndighetsnivå via huvudmannanivå, skolchef, rektor och lärare till elevnivån – det är ju för varje elevs skull som kvalitetsarbete är viktigt. Susanne Svedberg hade lagt upp sin föreläsning så att rektorer och lärare på plats på konferensen i Fuengirola skulle få med sig ett slags körschema eller checklista för kvalitetsutvecklingsarbete hem till sina skolor.

Konferensens andra dag startade med presentationer från de organisationer som arbetar med svenska skolorna i utlandet: SUF, Skolverket och Sverigekontakt. SUF berättade om sina världsomspännande projekt: idrottstävlingen SUF-VM, läsutmaningen och schack-EM. Linda Blomdahl från Skolverket berättade på länk om förutsättningarna för de svenska utlandsskolorna.

Sverigekontakt berättade som vilket stöd som kan erbjudas utlandsundervisningen, och presenterade årets tidiga julklapp till skolbiblioteken: bokpaketet.

Konferensen besöktes den andra dagen också av Alexandra Pascalidou, som berättade utifrån sin svenskgrekiska bakgrund om näthat i klassrummet. Hon säger att näthatet inte börjar med barnen. Det är alltid de vuxna som lär ut hatet och ansvaret ligger alltid där. Hon säger att lärare alltid arbetar i motvind, eftersom det polariserade samtalsklimatet på nätet är en stark motståndare, där många elever tillbringar mer tid än med sin familj. ”Det är inte lätt att visa hur man är medmänniska när det finns så många motmänniskor”.

Hannes Snabb från Utbildningsdepartementet berättade via länk om departementets arbete med en skolreform. Ledorden är ”fokus på kunskapsuppdraget”, där undervisningen ska få en framskjuten roll. En ny tioårig läroplan ska implementeras med tonvikt på grundläggande färdigheter. Standardiserade tester ska underlätta att följa kunskapsutvecklingen, meddelade Hannes Snabb.

Ut och vidare

För Sverigekontakts del är möjligheten till samtal med lärare minst lika viktig som programpunkterna. På vilket sätt kan vi mest effektivt stödja svenskan och svensk kultur i världens skolor? Skolbiblioteken behöver ny litteratur och i vissa fall behövs klassuppsättningar av böcker. Skolverket och Kulturrådet har under året givit ut en läslista som omfattar dikter, romaner, serier och bilderböcker från förskola till gymnasium och titlar från den listan är viktiga för att de svenska utlandsskolorna ska kunna arbeta med den litterära kanon som föreslås.

När vi gick ut genom grindarna (Någon var tvungen att läsa upp åt oss med en elektronisk plupp och det var lika svårt att komma ut från skolans område som att komma in.) hade vi nya namn på listan över personer som ska kontaktas under året för att på bästa sätt kunna bidra till svenskan i världen.

Text och bild: Sofia Tingsell

Det började på flygplatsen i Frankfurt...

SUF:s nätverkskonferens för kompletterande svenska i Dublin 10–12 oktober

Det krävs mycket entusiasm, energi och kreativitet för att organisera en fint fungerande konferens. För Regina Harkin, som förra året tog över stafettpinnen i Frankfurt, satte planeringsivern in redan på flygplatsen efter det att hon talat med Sven Vindelstam. Han som just avslutat sin konferens var full av idéer och tankar som Regina fick ta del av. Så resan hem blev för henne första steget i vad som kom att bli 2025 års konferens. Vi vet alla att Sven lämnade oss i somras och att han inte gavs möjlighet att delta i Dublin. Men mot bakgrund av vad Regina inledningsvis berättade så fanns hans tankar ändå med, vilket kändes rätt och bra.

Författare som James Joyce, Oscar Wilde, Bram Stoker, Samuel Beckett och George Bernard Shaw har bidragit med verk som har haft stor internationell inverkan – och de är alla från Dublin. Konferensens övergripande tema var att skriva med hjälp av skönlitteratur, vilket passade väl in i den irländska atmosfären.

Presentationer

Efter välkomsthälsningen från Regina och hennes team var det dags för SUF, Svensk Utlandsundervisnings Förening, en intresseorganisation för föräldraföreningar eller andra huvudmän, som anordnar svensk, statsunderstödd, undervisning utomlands. Verksamheten presenterades av Niki Orphanou från Aten och Anna Brännström från Milano, som båda arbetar med kompletterande svenska. De uppmanade deltagarna att titta på SUF:s hemsida – där finns information om stipendier att söka. Ny medlem i SUF:s styrelse är Lars Bergman.

Linda Blomdahl som representerar Skolverket var denna gång med på länk och hon gick igenom vad som krävs för att få statsbidrag. Vissa förändringar har genomförts och det är nu möjligt att bedriva viss verksamhet digitalt.

Sverigekontakt, en ideell organisation med säte i Göteborg, presenterades av Eva Hedencrona. Fokus låg på vilken hjälp och vilket stöd föreningen kan erbjuda den kompletterande verksamheten. Det senaste projektet är en serie häften baserade på kursplanen för kompletterande svenska. Det första är klart och kommer att skickas ut till samtliga skolföreningar i världen. Tänk också på att söka kulturbidrag som möjliggör roliga aktiviteter för barn och ungdomar.

Tema skriva med hjälp av skönlitteratur

Efter kafferasten började konferensens huvudnummer med rubriken “Skriftlig språkutveckling med hjälp av skönlitteratur” och föreläsare var

Veronica Lundin-Sköldqvist. Veronica undervisar till vardags svenska som andraspråk på Torvallaskolan i Östersunds kommun. Att arbetet med skönlitteratur står i fokus i hennes undervisning förklarar hon med att texterna ger ett känslomässigt engagemang, eleverna blir berörda, de får träning i analysförmåga samt i språk och stil. Skönlitteratur kan också handla om precis vad som helst och det går alltid att hitta något som känns relevant och viktigt. En övning som Veronica ofta arbetar med är att visa en bild från boken som eleverna ska börja läsa och utifrån den får de fundera med hjälp av följande “börjar”: Jag ser... Jag tänker ... Jag tror.

Hon menar att det finns oändliga resurser med skönlitteratur: man kan skriva brev till huvudpersonen, artiklar om bokens innehåll, man kan lyfta ord som är centrala för handlingen och sedan reflektera kring dessa. Man kan skriva och rita, göra pratbubblor, skriva ner stödord för att sedan sammanfatta textens handling. Även grammatik kan komma in på ett naturligt sätt. Veronica använder diktskrivning för att introducera ordklasser för eleverna. Böcker hon tipsade om var bland andra *Mördarens apa* av Jacob Wegelius, Astrid Lindgrens *Bröderna Lejonhjärta* samt *Alex Dogboy* av Monica Zak.

Konferensen första dag var lång och innehållsrik och den avslutades med en trevlig middag på en lokal restaurang.

Från litteratur till språk – dag 2

På söndagen bytte konferensen tema från litteratur till språk. Regina Harkin har skrivit en masteruppsats i svenska som andraspråk och hon gick igenom vad hon kommit fram till i sina studier. Syftet var att med hjälp av frekvensanalys undersöka på vilket sätt två elevers skriftliga svenska utvecklades under en period på två år och fem månader. I slutsatsen konstaterar hon att det är svårt att se en tydlig språkutveckling från materialet. En tendens var att eleverna verkade föredra att bilda passivum med hjälpverb och perfekt particip (*blev inställd*) istället för att bara böja ett ord (*ställdes in*). Elevernas regelbundna arbete med hemuppgifter bidrog till att deras skriftliga språkkunskaper kunde bibehållas.

Nästa språktalare var Sofia Tingsell, generalsekreterare på Sverigekontakt, och rubriken var “Nyord och förändringar i svenska språket”. Svenskan har fått ett nytt pronomen “hen”, /ä/ och /ö/ har alltid uttalats

mer öppet före /r/ som i /höra/ och /öra/ men nu återfinns samma ljud i ord som /öga/. Det har kommit nya ljud: *chilla* och *guzz*. *Chilla* uttalas som engelska /children/ och *guzz* med samma ljud som i engelskans /zoo/. Ordföljden i bisats har också gradvis förändrats, “Jag sa till dig att igår han stack”, och nu hör man också “Hon är en lärare”, precis som i engelska.

Nästa stopp Kreta

Avslutningsvis lämnade Dublin över stafettpinnen till Kreta. Efter det får vi hoppas att Regina och hennes team fick lite tid för återhämtning. Konferensen i Dublin var matnyttig, välorganiserad och gav energi till sina deltagare. Så stort tack till Dublin!

Text: Eva Hedencrona, med lite stöd av Sven Vindelstam.

Stafettpinnen till Kreta

Det handlar om att leva

Anteckningar om litteratur

Kylskåpet tomt, hushållspappret slut och lampan över köksbordet slocknade vid frukosten. Jag skrev en lapp. Mycket annat att tänka på under dagen och när jag väl kom till affären kunde jag omöjligt begripa vad jag skrivit. Handstilen var som upplöst i egendomligt skruvade linjer och jag kom hem med hushållspapper och en burk marmelad. Fikade i skenet av stearinljus.

Jag har märkt att min handstil förändrats under årens lopp, blivit slarvigare, liksom tillkommen under stress, otålighet, i en känsla av snabb flykt. Ett tidens tecken, kanske. Den ska inte hålla för evighetens granskning, inte ens en annan persons läsning. Det är länge sedan jag skrev ett sådant brev som jag och mina jämnåriga ofta gjorde. Kärleksbrev, vänskapsbrev, vykort och hälsningar – en hel litteratur av personliga och mer allmänna meddelanden utväxlades kors och tvärs.

Jag plockade i lådorna efter annat och då dök ett kollegieblock från 80-talet upp. Det fanns skrift på de flesta sidorna, anteckningar från jobbet, korta notiser från något personalmöte eller komihågnoteeringar, surrealistiska marginalteckningar, dikter som turligt nog aldrig hamnade i bok eller tidskrift, långa utkast till en berättelse som det heller aldrig blev något av, och ett mycket vackert skrivet, välformulerat brev till en vän. Brevet var skrivet med reservoarpenna i svart bläck och var svar på ett jag fått av henne, där hon berättat om sin livssituation. Jag berättade vad jag haft för mig under helgen, en stor fest i vänkretsen som kom att bli legendarisk i decennier. När jag bläddrade genom blocket mindes jag allt detta. Min handstil på den tiden var mycket vacker, påminde

lite om mina föräldrars, och var frukten av skolans stränga välskrivningsövningar. Min far behöll hela livet sin piktur från 40-talets folkskollärarseminarium, och min mor hade en mycket fin, karakteristisk stil som minne av ungdomens kontorsarbete.

En av de mest fascinerande böcker jag kanske någonsin stött på, bär titeln *Sophögen i Oxyrhynchos. Grekiska papyrustexter*, i redaktion av Karl Dunér och översatt av Daniel Samuelsson, Jan Stolpe och Lars-Håkan Svensson (Ellerströms 2025). Oxyrhynchos var för tvåtusen år sedan en stor stad i antikens Egypten. Men med tiden krympte den till inte mer än en by.

På 1890-talet, när arkeologer skulle gräva efter lämningar av staden stötte man på en oväntad skatt: stadens stora avfallsställe som använts under hundratals år! Ur dess bortåt 600 000 grekiska papyrusfragment har några tusen översatts till engelska, och på svenska finns nu 368 sådana samlade, tillsammans med essäer om papyrus och egyptisk senantik religionshistoria.

Hur torrt kan det bli? kanske någon undrar. Precis – den torra ökenmiljön har gjort att dessa lappar, bitar, sidor, finns kvar, läs- och tydbara. Mycket är av högkulturellt slag, evangelietexter, pjäsfragment, bitar av dikter medan annat är som den lite kryptiska lapp jag hittade i en gammal jackficka, som sade: ”mjölk, bröd, kaffe, banan, slägga”. Hade jag varit en småborgerlig Oxyrhynchosbo kunde det även stått något om att titta efter slaven som varit borta ett tag.

Jag sitter om kvällarna och bläddrar i texter från till exempel 100-talet, 500-talet efter vår tideräknings början eller 100-talet före vår tideräknings början. Så hade någon i september år 583 skickat efter rep:

Kvitto på rep

Mottaget genom munkarna i det kenobitiska Anna Kastors kloster, till användning i bevattningsmaskineriet som förser stallet för hippodromens kuskar och hästar i de Blås lag med vatten: ett tankrep eller en rulle, summa ett rep eller en reprulle allt som allt. Den 9 Thoth år 260/229, andra indikationen. [Med annan handstil:] Summa ett rep eller en reprulle, allt som allt

Vardagsliv. Tänk på all information som finns i det lilla kvittot: ett utvecklat byråkratiskt och affärsmässigt samhälle med noggrann tideräkning, tekniskt välutvecklat, system för kommunikation, skrivkunnighet, religion, nöjen och spel på hästar. Lappen är en tunnel in mot ett samhälle där människor också har levat, kanske ett relativt igenkännbart liv. Och någon har kunnat skriva så, att det om än bärgat från en sophög, kan läsas än idag!

Vem bärgar min mobil om två millenier för att med rynkad panna läsa vad jag skrivit i anteckningsappen jag ibland använder i stället för de lösa lappar jag knappt kan tyda?

Och om någon finner min gamla papperslapp: grubblar denne någon då över vad jag skulle ha slaggan till?

Arne Johnsson är poet, litteraturkritiker, bosatt i Örebro. Han har tidigare i många år arbetat som bibliotekarie vid Lindesbergs bibliotek. Arne Johnsson har ofta medverkat vid språk-dagar och konferenser arrangerade av Sverigekontakt och/eller Svenska institutet. Han skriver regelbundet om poesi och annan litteratur i Sverigekontakt.

En svensk kulturkanon

– uttryck för gemenskap eller gränsdragning?

I min förra artikel i Sverigekontakt skrev jag om att flera stora utredningar initierats av Tidöpartierna och skickats på remiss. Även inom kulturområdet har förslag lagts – ett av dem gäller en svensk kulturkanon.

När regeringen 2022 offentliggjorde beslutet väckte det både nyfikenhet och misstänksamhet. En kulturkanon är, enkelt uttryckt, en lista över verk, företeelser och personer som anses särskilt betydelsefulla för ett lands kulturarv. Utgångspunkten är att Sverige i dag präglas av splittring och att det därför finns behov av att tydliggöra det gemensamma kulturella arvet – som en referensram för både nya och etablerade medborgare. Tanken med kanon är att skapa ett gemensamt ramverk för bildning, minne och identitet. Men idén har mötts av livlig – ibland hätsk – debatt om vem som har rätt att avgöra vad som är viktigt och för vem kanonen egentligen är avsedd.

Kommittén för kulturkanon tillsattes 2023, ledd av historikern Lars Trägårdh, och överlämnade sitt slutbetänkande SOU 2025:92 En kulturkanon för Sverige hösten 2025. Resultatet är en lista på omkring hundra verk och företeelser, indelade i områden som litteratur, bildkonst, musik, film, scenkonst samt samhällliga fenomen som tryckfriheten, folkbildningen och föräldraledigheten. Här finns klassiker som Astrid Lindgrens *Pippi Långstrump*, Carl Larssons målningar och Ingmar Bergmans filmkonst, men också verk från nationella minoriteter, exempelvis samiske Johan Turis bok *Muit-talus sámid birra*. Urvalet bygger på kriterier som “varaktig prägel på det svenska samhället” och “genomslagskraft”. Verken ska vara äldre än femtio år för att undvika att samtida trender får för stor tyngd. Samtidigt har kommittén försökt spegla mångfald i språk, uttryck och perspektiv. Ett särskilt inlägg är “Folkets kanon”, där allmänheten kunde nominera verk via nätet.

Försvarena av kulturkanonen menar att den kan bidra till gemenskap, bildning och stolthet. Kulturminister Parisa Liljestrand (M) har beskrivit den som “en karta – ett

erbjudande som möjliggör för människor att våga kliva in i utrymmen som tidigare känts stängda”. Förespråkarna ser den inte som en lista över “finast” kultur utan som en orienteringskarta – särskilt för människor som nyligen flyttat till Sverige – och ett sätt att påminna oss om vad som format landet.

Kritikerna varnar däremot för att projektet riskerar att bli normerande och exkluderande. De menar att en statligt sanktionerad lista hotar kulturens frihet och mångfald. Oppositionen har kallat förslaget “ett auktoritärt projekt” och ifrågasatt att politiker ska bestämma vad som är “vår” kultur, i linje med språktest för medborgarskap och andra reformer som kan uppfattas som exkluderande. Dessutom påpekas motsägelsen mellan en kulturkanon och regeringens nedskärningar i kulturlivet.

Frågor om representation väcks också – hur ges utrymme åt minoritetskulturer, kvinnor och invandrade kulturbärare? Andra menar att listan lika gärna kunde ha skapats av AI på en sekund – och att det finns hundra andra, lika betydelsefulla verk som kunde ha valts.

Förslaget är nu ute på remiss till kommuner,

myndigheter och kulturorganisationer fram till början av 2026. Därefter ska regeringen besluta om kulturkanonen ska användas, och i så fall i vilken form. Ett förslag är att skapa en särskild stiftelse som ska förvalta och sprida kanonen digitalt och i bokform.

Diskussionen om dess framtid lär fortsätta långt efter att beslutet klubbats.

Text: Anna Winlund

Anna Winlund är forskare verksam på pedagogiska fakulteten på Göteborgs universitet. Hon arbetar främst med andraspråksutveckling hos såväl barn som vuxna. Anna Winlund skriver återkommande krönikor om aktuella språkfrågor i Sverigekontakt.

Två Sverigefrämjare

Ett huvud fullt av idéer!

Sverigefrämjare Anna Brännström, lärare vid Milano statliga universitet, ägare av en språkskola för vuxna och huvudlärare i Svenska skolan i Milano

“Jag är ingen utbildad pedagog, jag,” säger Anna Brännström. “Jag har bara läst svenska, litteraturvetenskap, italienska och en journalistutbildning,” fortsätter hon. Det är nog en sanning med modifikation. Anna började sin pedagogiska bana som 20-åring med att arbeta som fast vikarie i Kalix. Tidigt åkte hon också till Italien för att studera språk och kultur. Hennes lärare hade tipsat om kurser för utlänningar på universitetet i Siena. Sedan blev det Milano och Genova och Kalix igen för att till sist permanent bosätta sig i Italien. Idag har hon en tjänst på statliga universitetet i Milano och arbetar där med praktisk språkträning 10 timmar i veckan, måndag till onsdag. Hennes stu-

denter gillar Sverige och svensk kultur och det är därför de sökt sig till kursen. Anna, som enligt utsago inte är pedagog, äger desutom en språkskola för vuxna italienare som är språkintresserade, som arbetar som översättare och tolkar och för dem som vill åka till Sverige och arbeta som apotekare, ingenjörer och till och med psykologer. Intresset är stort. Anna har 1000 elever årligen och 20 lärare som undervisar. Kurserna går kvällstid från måndag till torsdag och sker digitalt. Max antal elever per grupp är 12 och minimum är 3. “För att få till dessa kurser krävs en stor marknadsföringsinsats,” berättar Anna. Hon har egna grupper på avancerad nivå men också en konversations-

grupp. Dessa träffar hon tisdagar och onsdagar. Börjar Annas arbetsvecka ta slut nu? Knappast – och det kommer mer pedagogisk verksamhet.

För cirka 15 år sedan grundade Anna tillsammans med föräldrar Svenska skolan i Milano som idag har 56 elever. Anna, som också är huvudlärare, träffar sin grupp på lördagar. Totalt finns fyra lärare. Skolan är unik på det sättet att flera tonåringar har valt att fortsätta komma och läsa svenska. “Jag är en riktig barnmagnet,” berättar Anna “och mitt mål är att skapa en miljö med hemkänsla för det ska vara både jobb och mys när man kommer till skolan på en lördag,” säger hon. Vart tredje år ordnar skolan en resa för tonåringarna, oftast till Sverige och till Kalix. På så sätt behåller man ungdomarna och de får en känsla av kontinuitet.

Anna poängterar att hon har andra kollegor än i de i Milano. För ett par år sedan inledde hon ett samarbete med Aten och Sofia (i Bulgarien) och lärarna och eleverna möttes digitalt för att sedan sammanstråla i Genève för ett projekt med fredsorganisationer.

Det som särskilt utmärker pedagogen Anna är alla hennes roliga och uppfinningsrika undervisningsmetoder. Uttal är en av hennes många specialiteter och hennes tre bästa tips är:

Sjung med eleverna. Självt brukar hon använda sig av bl.a. Fem myror är fler än fyra elefanter.

Visualisera bokstaven. Titta på den, bekanta dig med den och ljudet! Ta bokstaven “y” till exempel. Tänk på någon du vill kyssa och uttala bokstaven.

Tredje tipset - läs in dig i badrummet, titta i spegeln och upprepa ljud, ord och meningar.

Anna är ny styrelsemedlem i SUF och det tycker hon är en viktig, lärarrik och rolig uppgift dels för att skolföreningarna runt om i världen genom SUF har en paraplyorganisation, dels för att hon nu har möjlighet att träffa lärare från olika kontinenter. “Det är verkligen kul att jobba med undervisning,” säger Anna, och “tiden är det minsta problemet”.

Pedagog eller inte? Anna arbetar inom tre skolformer, äger en skola och är huvudlärare på en annan. Hon har huvudet fullt av idéer och ungarna älskar henne.

Text: Eva Hedencrona

Från mikrobiolog till svensklärare

Sverigefrämjare Inga Grezmane, lärare i svenska vid Nordiska språkgymnasiet, dispatcher på ett svenskt taxibolag samt översättare.

Inga Grezmane är ett bekant ansikte på svensklärarkonferenserna i Baltikum. Många vet att hon är trevlig och kunnig, men få känner till att hon egentligen började sin karriär som mikrobiolog.

Inga berättar att hon efter sin utbildning inom naturvetenskapliga ämnen fick erbjudande om att undervisa i kemi och biologi på en gymnasieskola i hemorten Engure i Lettland. Skolan var sammanslagen med en sjömansskola och där fick Inga ytterligare ett erbjudande: att undervisa i ekologi. Problemet var bara att under Sovjettiden saknades material för ekologi. Inga lyckades genom ett skolprojekt ta sig till Lund där hon kunde samla texter som hon sedan själv fick försöka att översätta. Någonstans började redan då ett intresse för Sverige och svenska att spira.

Fler besök blev det. Engure hade ett samarbete med Gotland och de lettiska lärarna åkte dit och fick sedan besök av sina svenska motsvarigheter. En lärare kom särskilt ofta, med syftet att undervisa Inga och några av hennes kollegor i svenska. Det slutade med att Inga tillsammans med en väninna blev cirkelledare i svenska. "Vi var ganska bra," berättar Inga, "men jag var ju mikrobiolog och inte språklärare, och att undervisa i något som jag inte förstod fungerade helt enkelt inte." Inga läste och studerade på egen hand, hon prenumererade på *Illustrerad vetenskap*, läste Agneta Plejtel och Astrid Lindgren – och fick samtidigt upp ögonen för att Astrid Lindgren inte var en lettisk författare som hon tidigare trott.

Det blev fler svenskkurser bland annat i Svenska institutets regi. Inga lärde känna Galina Aizvakara och Ieva Krumina. Ieva träffade hon i Talsi när Inga blivit inbjuden att undervisa svenska på ett gymnasium där. Samtidigt höjdes kraven på dem som skulle undervisa i språk och Inga påbörjade därför studier i svenska och blev behörig. I tid sammanföll detta med Lettlands självständighet, strukturen i näringslivet förändrades, bilaterala samarbetsprojekt inleddes, det behövdes personer som kunde språk, och som kunde tolka. Nu var Inga ofta i Sverige.

År 2002 sökte Nordiska språkgymnasiet i Riga en svensklärare och Inga fick tjänsten. Skolan har cirka 1000 elever och erbjuder fyra nordiska språk och vilket som är mest populärt varierar efter de möjligheter som

språket erbjuder.

Idag har Inga tre svenskkurser, klasserna 10, 11 och 12. Varje kurs har fem lektioner i veckan och just nu är det totalt 40 elever som studerar svenska. I klass 10 fokuserar undervisningen på den personliga sfären, i klass 11 går man lite utanför hemmet och det kan till exempel handla om fritidsintressen, geografi och musik. I klass 12 får eleverna fördjupa sina kunskaper med mer seriösa teman som kultur för att förbereda sig för avslutningsprovet.

Ingas yrkesverksamhet sker uteslutande på svenska. Hon arbetar också för ett svenskt taxibolag och hon är dessutom frilansöversät-

tare av barnböcker och vetenskapliga texter. Det blir mycket jobb, men Inga tycker om att resa och den möjligheten får hon tack vare sina extra inkomster.

Hon poängterar att hon är så tacksam över hur allt blev, från mikrobiolog till svenskspecialist. "Det hade jag aldrig kunnat drömma om," säger hon. "Jag är ett levande exempel på hur livet kan ta oanade vändningar – till det bättre. Genom mina svenskkunskaper har jag fått nya vänner, sett nya platser, och det värdesätter jag högt," avslutar Inga.

Text: Eva Hedencrona

Konferens om flerspråkighet

I september varje år, just när ett nytt läsåret har startat, anordnar The Scandinavian School & Cultural Center i San Francisco (SSCC) en konferensen om flerspråkighet. Då samlar skolan föräldrar, vänner och pedagoger för att tillsammans diskutera både svårigheter och möjligheter med flerspråkighet, men framförallt för att slå håll på en starkt förankrad myt: Barn som exponeras för flera språk "får språken gratis".

Vallet att sätta sitt barn i en skola för skandinavisk språkkimmersion, som föräldrarna till barnen på SSCC har gjort, är ett medvetet och modigt val. Det demonstrerar att man som förälder vill behålla och kämpa för sitt minoritetsspråk – eller att introducera ett nytt språk och en ny kultur för sina barn. Oavsett anledning stöter man oundvikligen snabbt på en rad utmaningar. Vad vi på SSCC genom konferensen vill förmedla till föräldrarna på skolan, är att flerspråkighet ofta följer vissa mönster, och genom att känna till dem kan vi rusta oss för de utmaningar som dyker upp – samt att vi har mycket att lära av varandra.

I början av konferensen uppmanas föräldrarna att reflektera över hur flerspråkigheten ser ut i den egna familjen. Inom forskningen talar man om två sätt att utveckla flerspråkighet. Ett barn kan antingen exponeras för två eller flera språk tidigt i livet – från födseln upp till 3 års ålder – och man talar då om att barnet utvecklar simultan flerspråkighet. Det kan också exponeras för ett språk i taget genom att ytterligare ett språk introduceras när grunderna till det första språket redan behärskas – och man talar då om sekventiell flerspråkighet. Eftersom många föräldrar på skolan har små barn kan denna första struktur ge en förståelse för barnets aktuella språkfärdighet. Ett barn som på samma gång lär sig flera språk simultant, tillgodogör sig till exempel samma antal ord som ett enspråkigt barn, men kan förstås upplevas ha en långsammare språkutveckling då antalet ord fördelas över flera språk. Vidare leder både simultan och sekventiell flerspråkighet ofta till kodväxling – att barnet blandar ord från de olika språken. Kodväxling ge upphov till mycket oro. Barnet tycks inte bygga upp ett enda språk ordentligt, utan orden kommer i en oorganiserad svada som ibland bara föräldrarna förstår. Det är därför viktigt för föräldrarna att veta att kod-

växling är ett naturligt steg i utvecklingen av flerspråkighet, och snarare ett sunt tecken på att barnet är på väg att tillgodogöra sig språken.

På skolan finns det förstås lika många modeller för flerspråkighet som det finns familjer. Många är tvåspråkiga – där en förälder tillhör majoritetsspråket och den andra föräldern talar ett skandinaviskt språk. I andra familjer ser det annorlunda ut; en del talar ytterligare ett eller flera språk hemma; andra talar bara engelska och har ingen anknytning till skandinaviska språk; vissa talar bara svenska, eller annat skandinaviskt språk, hemma. I små grupper får deltagarna under konferensen prata med varandra om vilka utmaningar de stöter på med flerspråkigheten i just sina familjekonstellationer. Det som mest frekvent kommer upp är svårigheten med receptiv flerspråkighet – när barnet förstår minoritetsspråket men vägrar tala det. För föräldern skapar det en känsla av frustration och tvång som gör det lätt att överge minoritetsspråket för att undvika ständiga konflikter. Många föräldrar beskriver också övergången till lokala skolor som det stora problemet: majoritetsspråket blir så dominerande att minoritetsspråket snabbt förvisas ut i periferin. En förälder är orolig över att en stark lokal dialekt ska försvåra språkutvecklingen hos barnet medan en annan inte vill exkludera en partner som inte förstår minoritetsspråket. Som sagt, många olika svårigheter, men det finns alltid någon som känner igen sig och kan bekräfta oron och ge tips.

Konferensens öppningsord om att flerspråkighet inte är gratis konkretiseras i slutet, när det blir tydligt att vi som föräldrar faktiskt måste betala med vår tid: Att vara konsekvent med minoritetsspråket när barnet vägrar tala det kräver både tålmod och tid; att hitta lösningar för att öka exponeringen för språket när barnet börjar skolan tar

tid; och att läsa böcker, sjunga sånger, prata länge och skapa språkrutiner tar också tid. På skolan rekommenderar vi att:

- vara konsekvent och alltid tala ett och samma språk med barnet: en förälder – ett språk
- kontinuerligt skapa nya möjligheter för barnet att exponeras för minoritetsspråket högläsning, sånger, media, lekgrupper, språkundervisning, kompisar, traditioner, släkt
- alltid ge positiv feedback (upprepa meningar korrekt utan att kommentera felen, och uppmuntra alltid barnet)
- lita på ditt barns kapacitet (att utveckla fler språk tar längre tid. Barnet som vägrar kommer så småningom att börja tala minoritetsspråket, och kodväxling försvinner efter hand)

Ta hjälp av varandra – alla metoder fungerar inte i alla familjer, men vi behöver ständigt nya tips och idéer!

Här är några av deltagarnas tips om hur de ökar minoritetsspråket i vardagen:

“Vi pratar svenska när vi gör roliga saker – nu går vi till lekplatsen och pratar bara svenska etc...”

“Vår rutin är att vi använder svenska när vi lagar mat tillsammans.”

“Föräldern som inte pratar minoritetsspråket försöker lära sig det, och visar därigenom att det är viktigt – samt att barnet kan hjälpa till.”

“Vi gör de äldre syskonen till medhjälpare. De får dela ansvaret att prata svenska med med lillebror – så att inte han förlorar språket.”

“Vi splar sällskapsspel på svenska”

“Vår son spelar minecraft online varje söndag med sin svensktalande mormor.”

“Vi använder svenska som super power – ingen förstår vad vi säger...”

Text: Anna-Karin Brazee

Motivation och andraspråksinläring

Varje vecka kopplar runt 150 personer upp sig till någon av de språkkurser för vuxna som anordnas av the Scandinavian School and Cultural Center i San Francisco. De kommer för att lära sig svenska, norska, finska eller danska.

Några stannar bara en termin eller två, eftersom jobb, andra aktiviteter eller bristande motivation gör det svårt att fortsätta. Det finns däremot många som återkommer år efter år, och en del stannar riktigt länge och bygger med tiden upp flytande kunskaper i sitt andraspråk. Forskningen om språkinläring visar att motivation är en av de avgörande faktorerna för långsiktig framgång. Elever som drivs av nyfikenhet, identitet och tydliga mål har lättare att hålla sig kvar – också när språkutvecklingen i perioder går långsamt.

Jag träffar en grupp av skolans mer avancerade elever i svenska: Paula, Malin, Jason, Richard och Barbara. De är alla amerikaner som studerat språket i många år, och till skillnad från andra studenter som idag träffas online, träffas de varje måndag för klassrumsundervisning. Jag vill veta vad det är som triggar deras motivation: Vad får dem att fortsätta år efter år? Och vad var det som väckte passionen för svenskan från början?

Paula kom till Sverige på en körresa i 20 års åldern och blev omedelbart förälskad i landet. Hon reste runt i sex veckor och blev framför allt fascinerad över det svenska språket.

– För mig lät det som musik. Svenskan är det vackraste språk jag vet. Jag visste direkt att jag måste lära mig det. Jag visste inte när och hur, men bara att jag ville lära mig det.

På en av öarna utanför Göteborg träffade Paula en familj som hon idag beskriver som

sin extrafamilj och som motiverade henne att komma tillbaka till Sverige för att bo och jobba i ett år. Det blev början till en livslång vänskap med familjen och kärlek till Sverige.

Malin började studera svenska för 5 år sedan och är den i gruppen som studerat kortast tid. Hon har däremot kunnat göra snabba framsteg eftersom hon har vuxit upp med en svensktalande pappa. De talade svenska under hennes första år, men övergav sedan språket som till slut kom att begränsas till ett par lösryckta ord och meningar.

– Under covid bestämde jag mig för att ta upp språket igen eftersom jag plötsligt hade så mycket ledig tid. Jag bodde i England då, så jag var också nära min svenska familj och kunde ofta resa till Sverige och hälsa på. Jag känner mig redan nära kulturen eftersom jag vuxit upp med svenska traditioner, men jag nu ville också ha en starkare relation till Sverige genom att lära mig språket.

Jason och Richard har studerat svenska utan upphåll på skolan i 12 år. De blev goda vänner med en svensk kvinna i San Francisco som flyttade tillbaka till Sverige. När de åkte och hälsade på henne lärde de även känna hennes familj – en familj som de idag ser som sin egen.

– Vi kom tillbaka till San Francisco efter någon av våra Sverigeresor och tänkte att det vore kul att göra en aktivitet tillsammans – och bestämde oss för att börja lära oss svenska. Idag har det blivit en del av oss. Det är något vi gör tillsammans som helt bryter med vår vardag.

Jason och Richard har tur eftersom att vissa av deras svenska vänner inte vill prata engelska. De tvingas alltså att använda sig av sin svenska när de är i Sverige.

Barbara var också tvungen att snabbt anpassa sig och börja prata svenska. Hon kom till Sverige som utbytesstudent när hon var 15 år gammal och hamnade i en familj som hon har nära kontakt med fortfarande idag.

– Det var inte så vanligt att åka som utbytesstudent till Sverige på 80-talet. Jag valde Sverige för att det fanns så många snygga tennisspelare där, som Björn Borg! Min svenska mamma var engagerad i organisationen som jag reste med, så de hade haft många utbytesstudenter. Genom dem har jag lärt känna en annan amerikansk kvinna som var utbytesstudent hos dem innan mig och vi träffas här i San Francisco lite då och då. Jag reser till Sverige varje år och pratar även så ofta jag kan med min svenska syster.

Detta är alltså en grupp vuxenstudenter som framför allt har motiverats av de män-

niskor de mött i Sverige och den relation som de velat skapa med dem. Idag bor de däremot alla i San Francisco, långt från Sverige – och eftersom de dessutom redan har en god nivå på sin svenska undrar jag vad som får dem att fortsätta gå på lektioner vecka efter vecka.

De beskriver hur motivationen i dag är en kombination av lärarnas engagemang, gemenskapen i klassen och belöningen i att känna framstegen när de reser till Sverige. Flera lyfter särskilt fram hur undervisningen ibland tagit dem utanför klassrummet och in i verkliga situationer, som när gruppen gick till en liten restaurang i närheten och övade vardagliga fraser i praktiken. Upplevelser som denna, tillsammans med en god relation till lärarna och känslan av att de verkligen bryr sig om studenternas utveckling, gör det lättare att hålla fast vid studierna även när det känns trögt. Svårigheter och platåer inträffar oundvikligen under ett långsiktigt lärande. Vissa av eleverna kände sig speciellt oinspirerade under covid när undervisningen förpassades online och inte längre gav samma vardagsavbrott som tidigare. Det finns också en frustration över att det blir allt svårare att utveckla och upprätthålla en hög språknivå – att man måste kämpa för att hålla sig kvar på en hög nivå.

– Så fort man tar en paus från undervisningen glömmar man bort ord och uttryck, menar Barbara. Vi har varje vecka ord som vi ska lära oss, och jag märker att det är svårare nu att komma ihåg orden. Och i somras när jag var i Sverige upplevde jag att det var svårare att förstå vad mina kompisar sa. Så var det inte tidigare.

Vi diskuterar också svårigheten att utveckla skriftspråk och läsförståelse till samma nivå som den verbala färdigheten. I gruppen är det endast Richard som regelbundet läser svenska böcker, och de andra får något uppgivet i blicken när samtalet glider in på läsning. Alla upplever att det är svårt att hitta tiden och motivationen att sätta sig med en bok, slå upp ord man inte känner till och fortsätta trots att man inte förstår allt. Forskning inom andraspråksutveckling visar dock att just läsning är en av de mest effektiva, men också mest krävande, vägarna till ett mer avancerat språk.

När vi slutligen pratar om det bästa sättet att lära blir gruppen enig: det finns ingen metod som fungerar bäst för alla. Var och en måste välja det sätt som passar ens personlighet, vardag och målsättningar, och samtidigt tydliggöra för sig själv varför språket är viktigt. För denna grupp har svenskan blivit mer än ett språk: den har vävts in i deras vardag, relationer och identitet. Kanske är det just därför de fortsätter, för att språket numer är del av vilka de är.

Test: Anna-Karin Brazee

Luciakör

När lucia flyttar till Kalifornien:

om luciafirande och skapande av svenskhet.

I den här artikeln riktas intresset mot vad som händer med luciatraditionen när den migrerar från Sverige till USA och framförallt Kalifornien. Hur omvandlas traditionen i denna process? Eller med andra ord vad försvinner och vad finns kvar? Och vad accentueras och lyfts fram som autentiskt och som typiskt svenskt?

Artikeln baseras på historiskt och samtida material där luciafirande beskrivs och debatteras, samt intervjuer vi gjort 2023 med 26 svenskar boende i Kalifornien. I intervjugruppen ingick huvudsakligen personer födda i Sverige men även andra generationens vuxna barn, födda i Kalifornien, och de spelades in i par eller enskilt, i några fall deltog tre personer under en intervju. Intervjuerna skedde huvudsakligen i svenska kyrkan i Los Angeles, samt i svenska skolan. Några intervjuer genomfördes i informanternas hem och några per telefon. Vi deltog även på en svensk gudstjänst, julpyssel och måltider och förde informella samtal med deltagare i dessa aktiviteter. Vi ställde framförallt frågor om språk och traditioner.

Luciatraditionen

Traditioner förstås här som tolkningar av det förflutna. Att något är en tradition eller traditionellt är därför inte en objektiv egenhet hos ett fenomen utan mening vi tillskriver detta fenomen. Traditioner är således tolkningsprocesser, där meningen ges i nutid genom att referera till det förflutna (Edson 2004:339, Handler & Linnekin 1984, samt Hobsbawm & Ranger 2020).

Traditionen att årligen fira Lucia den 13 december har en brokig historia med ofta omtvistade länkar till olika geografiska platser, tider och seder. Trots det betraktas traditionen som svensk och har kommit att bli en av Sveriges mest ”exporterade” och ett ”svenskt varumärke” (Kättström-Höök 2016:63–64).

I Sverigekontakts fotosamling finns många exempel på detta. Där hittar vi bland annat fotografier från luciafiranden i Milano 1927, Bukarest 1931, Lübeck 1933, Haag 1945, Zaandam 1946 och Duluth 1948.

Sverigekontakt ger som bekant ut fyra nummer om året av tidskriften Sverigekontakt. Även här framgår att Lucia firas på många håll i världen, ofta arrangerad av föreningar med anknytning till Sverige. I augustinumret 2012 lanserar Sverigekon-

takt Lucia som årets svenska högtid utomlands och skriver:

I alla länder där det finns svenskar är Lucia den högtid som firas mest. Ung som gammal engageras i uppbrädanden och marknader – Lucia- och julsånger övas, lucialinnen stryks, lussebullar och pepparkakor bakas mm. (nr 3, december 2012)

Luciafirande med luciatåg finns också med på Sveriges förteckning över immateriella kulturarv Levande kulturarv, som Institutet för språk och folkminnen förvaltar. Arbetet med förteckningen sker inom ramen för Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet. Det bidrar onekligen till bilden av luciafirande som någonting typiskt svenskt.

Hur blev Lucia viktig?

Hur kommer det sig då att lucia framhålls som en viktig svensk tradition? För att erbjuda några svar på den frågan vill vi i korthet teckna konturerna av luciafirandets historia i Sverige.

Det katolska helgonet Lucias dag i kalendern är den 13 december. Under katolsk tid markerade denna dag början på fastan före jul. På 1800-talet ansågs dessutom natten till den 13 december av allmogen

vara den längsta natten på året, och den var laddad med föreställningar om övernaturliga varelser. Samtidigt var det hårda arbetet med skörden och bunkringen inför julen över. För att fira åts flera frukostar och ungdomarna klädde ut sig till lussebrudar och lussegubbar och vandrade runt i stugorna och tiggde mat och dryck (Bringéus 1998:23).

En annan möjlig (men ifrågasatt) föregångare till luciatåget är en tysk utklädningsd – Kinken Jes – då en flicka kläs som julängel med ljus i håret för att efterlikna Jesusbarnet. I Sverige förekom ett liknande firande i högeståndsmiljö i Västergötland vid mitten av 1700-talet. Den här traditionen spreds under det sena 1700-talet i landskapen runt Vänern på herrgårdar och gods, och togs under 1800-talet upp av västsvenska studentnationer vid universitetet i Uppsala och Lund (Celanders 1960).

Det nutida luciafirandet i Sverige och på andra platser inleddes år 1893 då Skansen lanserade luciafirandet som ett exempel på en västgötsk tradition, men det var inte förrän år 1927 som det första egentliga luciatåget tog form. Det anordnades av Stockholms Dagblad i avsikt att samla in pengar för stadens fattiga och tanken var att skapa en luciakarneval i det elektriskt upplysta Stockholm. Kortegen genom Stockholms stad lades visserligen ner 1964, men traditionen med luciatåg i stadsmiljö är fortfarande vanlig i många städer i Sverige och varje år anordnas luciafirande på Skansen i Stockholm. Det var dock inte förrän på mitten av 1900-talet som Luciafirande med luciatåg i olika former började bli allmänt utbrett i Sverige, ofta med föreningar som organisatörer (Bringéus 2006:114–115).

Det betyder att bland de mer än 1,2 miljoner svenskar som utvandrade till Nordamerika mellan åren 1820 och 1930 var det nog väldigt få som firade lucia. Vid mitten av 1900-talet hade situationen för svenskar i Amerika förändrats och allt fler började fira lucia.

Ett exempel ser vi i de här fotografierna från luciafirandet 1948 i The Lutheran Church of the Holy Trinity, Duluth, Minnesota. Vi kan se kören av luciatärnor och dirigenten Robert Ekström kröna fröken Lynette Olson till lucia.

En gosskör deltog i Stockholms luciatåg 1927 och sången är fortfarande en viktig del av luciafirandet. Att luciafirandet är förknippat med körsång och musik är också tydligt när det kommer till firande i USA och på andra platser i världen. Svenska institutet skriver att redan i november börjar eleverna öva på luciasånger. Man påpekar att sång är ett ”utmärkt och roligt sätt att lära sig svenska”, specifikt att träna uttal av de långa svenska vokalljuden.

Lucia i världen idag

Helena, som är lärare på svenska skolan i Los Angeles, och intervjuades av oss, berättar

att de yngre barnen tränar på de enklare sångerna medan de äldre klasserna tränar på lite mer avancerade sånger, t ex *Nu tändas tusen juleljus*. En annan person som också intervjuades berättar att hennes söner var med i luciatåg som små, men eftersom de inte talade svenska kände de sig utanför.

Samtliga av de som intervjuats och som är engagerade i luciafirande på ett eller annat sätt, framhåller att det krävs mycket tid och förberedelser. Systrarna Clara och Lilly, som ordnar ett luciatåg med de yngre barnen, inleder sångövningarna redan i november. En lärare i svenska skolan berättar att alla klasser deltar i luciafirandet på något sätt. Hon påpekar att det är viktigt att de tränar på luciasångerna, men också hur de ska gå och stå. En annan lärare säger att hon leder fem luciatåg under december månad.

När vi frågar de intervjuade hur de brukar fira lucia verkar flera av dem inte riktigt förstå frågan eftersom de utgår ifrån att vi som är svenskar bör känna till hur lucia firas. En person säger att det är ”väldigt traditionellt”, en annan att det är ”precis som i Sverige” och när Ann Marie får frågan om hur luciatåget föregående år gick till svarar hon att ”det var som ett svenskt luciatåg. De kommer in och sjunger Santa Lucia”. Ytterligare en person framhåller att det är ett ”väldigt traditionellt tåg precis som man firar i Sverige”. ”Samma låtar, samma sätt som man går in och står och går. Så det är precis som man skulle vara i Sverige”, konkluderar hon.

För dem som intervjuats tycks alltså iscensättningen av och deltagandet i ett luciatåg i Kalifornien bli ett sätt återvända till och för en stund befinna sig i Sverige. Det handlar om att göra lucia precis som i Sverige. Hur förhåller de sig då till valet av lucia som i Sverige har kommit att bli en omdebatterad och i många fall känslig fråga?

Lucian i det första offentliga luciatåget år 1927 var anonym, men redan året därefter anordnades en tävling för att rösta fram en lucia som skulle vara ”symbol för det kärnsvenskt ljusa och solblonda” (Strömberg 2017:108). Det här blev startskottet för det obligatoriska valet av lucia som spreds över Sverige på skolor, i föreningar och i städer. Här ser en affisch med de tävlande för 1951 års Lucia i Sverige.

När vi frågar de boende i Kalifornien hur lucia väljs inför de luciatåg som de deltar i eller arrangerar, svarar de flesta att det i skolsammanhang är den äldsta flickan som gått längst i skolan som får frågan.

En lärare påpekar att de även inkluderar pojkar, om det skulle vara någon pojke som vill vara lucia. Nu har inte det inträffat under alla de här åren, säger hon, men de vill inte diskriminera. Det här anknyter till en debatt som bubblat upp vid några tillfällen i Sverige, kanske främst i samband med att en SD-politiker i Bollnäs 2022 stoppade ett luciatåg med hänvisning till att lucian inte var kvinna.

Envoyén Hägglöf samtalar med Lucia på svenska. Haag 18 december 1945”

Flera av de intervjuade i Kalifornien lyfter fram den sångkunnighet som krävs och påpekar också att det är viktigt att lucian är tillräckligt gammal så att hon kan stå still och rakt under lång tid.

Att det kan vara känsligt att välja en person till lucia framför en annan reflekterar en lärare över. Hon berättar att hon alltid var lucia i skolan i Sverige och ”då var det mycket drama och avundsjuka”. Hon tror att hon blev vald av sin fröken och kanske berodde det på att hon hade långt mörkt hår ner till midjan och var snäll. Men ”det tyckte inte de äldre tjejderna om”. Vis av den egna erfarenheten menar hon att numera får man ”vara försiktig med sånt”. Det tänker hon alltid på nu när hon ber någon att ”sjunga solo eller sådar”.

Lucia i världen förr

I sin berättelse antyder läraren att utseendet har med valet av lucia att göra. Och det är just kopplingarna till skönhetsävlingar som gjort valet av lucia omdebatterat och som lett till att det inte längre röstas fram en lucia som ska representera Sverige. Som kulturgeografen Katarina Mattsson påpekar finns det i föreställningar om svenskhet en tydlig utseendebaserad dimension. Att ”se svensk ut” och ”ha ett svenskt utseende”

Affisch med de tävlande till 1951 års lucia i Sverige

likställs oftast med att vara blond och ha blå ögon, vilket innebär en direkt och tydlig koppling mellan utseende och svenskhet (Mattsson 2005:150). Ur ett sådant perspektiv är alltså svenskhet inte en naturlig eller automatisk följd av att vara född i Sverige och/eller vara delaktig i en så kallad svensk kultur.

Intressant är att Lynette Olsson, som var lucia år 1948 i Duluth, tycks ha representerat Sverige och svenska traditioner vid fler tillfällen än vid luciafirandet 1948. Bland annat kröntes hon till midsommarbrud och fotograferades under en Majfestival tillsammans med sin bror, båda klädda i folkdräkts-inspirerade kläder.

Lucia och luciafirande i Duluth 1948 kom alltså att representera Sverige och svenskhet. Det här förekommer i många sammanhang (jfr Löfgren 2017). Ett exempel ser vi på svenska skolan i Los Angeles hem-sida där en bild på ett luciatåg lyfts fram i kalendern. Andra exempel finner vi i reklam för de svenska internatskolorna Sigtuna och Lundsberg där fotografier från luciafirande är centrala (se t ex Sverigekontakt nr 4, december 2016:9 och nr 4 december 2018).

Luciafirandet är dock inte enbart en symbol för Sverige och svenskhet utan också, som nämnts, ett sätt att vara en del av Sverige och det svenska, trots att man befinner sig utanför landets gränser. Detta kan dock inte ske när som helst. Att fira lucia i juni eller i samband med påsk skulle troligen inte framkalla samma känsla.

I Sverige firas lucia huvudsakligen på morgonen den 13 december, då teve sänder sitt årliga firande från olika platser i landet. I Kalifornien firas lucia istället oftast på eftermiddagen eller kvällen och vid flera tillfällen under november och december månad. Det här innebär att den historiska kopplingen till allmogens föreställningar om den farliga och långa lucianatten, och de många frukostarna som då intogs, är brutna. Inte heller finns det i det Kaliforniska luciafirandet några karnevaliska eller lekfulla drag kvar, som det finns i Sverige, t ex simklubben Neptuns simmande luciatåg på Forsgrenska badet i Stockholm eller luciatåg med traktorer i Arvika (Nylund Skog 2021).

Många traditioner är sammanlänkande

och ingår i större komplex och kompletterar varandra (Nylund Skog 2024). När så lucia firas i Kalifornien sker det ofta på julfester som innehåller flera jul- och svenskrelaterade delar. Det kan vara ett smörgåsbord, dans kring julgranen, julklappsutdelning, middag med köttbullar och fika med lussebullar och pepparkakor. Det här innebär att luciafirandet där kommit att bli ett inslag med sång och musik och en del av det som betraktas som jul och som svenskt (jfr Attebery 2015 och Gradén 2003).

Traditioner omvandlas

Tidigare undersökningar av svenska traditioner i USA har visat att traditionerna omvandlas i mötet med det amerikanska. Svenska traditioner i USA har mycket gemensamt med svenska traditioner i Sverige, men har ändrats och anpassats efter amerikanska förhållanden (Klein 1988 och 2004). I en uppsats från 1996 beskriver Anja Kujala den roll som luciafirandet vid mitten av 1900-talet spelade bland svenskar och svenskättlingar boende i New York. Luciafirandet var för dem en svensk festival med religiösa och nationella inslag. Det var också en tradition med hög status. Sveriges generalkonsul i New York krönte lucia, och luciatåget besökte den svensk-amerikanska handelskammaren när "the free trade lucia award" delades ut.

Som Nils-Arvid Bringéus noterar bidrar luciafirande till bevarande av svensk kultur utomlands. Han menar att traditionen flätar samman allt som utlandssvenskar har gemensamt och gör att den har större betydelse bland svenskar och svenskättlingar i USA än den har i Sverige (Bringéus 1998:37). Detta är kanske en överdrift, men att luciafirande är viktigt för svenskar boende i Kalifornien under 2020-talet framgår av intervjuerna som vi gjort. De som intervjuats deltar samtliga på ett eller annat sätt i lokala luciafiranden, vilket de verkar betrakta som en typiskt svensk tradition med ett färdigt manus där sången och framträdandet är i fokus för firandet. I och med att sjungandet och sångerna är i fokus är också det svenska språket det. I detta sammanhang markerar alltså språket tillhörighet och tillgång till det svenska.

När lucia firas i svenska skolan i Los Angeles med en blandning av rekvisita från IKEA och från lådorna i någons garage och med sånger på svenska i gassande sol tycks det i förstone inte inbegripa någon direkt tolkning av det förflutna. Men många små val måste göras, även om de ofta innebär att man gör som man alltid har gjort. När ska firandet ske? Vem ska vara lucia? Vad ska sjungas och i vilken ordning? Hur ska de framträda, gå och stå? Hur ska deltagarna vara klädda? Detta pekar på att luciafirande för de som intervjuats är en pågående tolkningsprocess där det förflutna och det som räknas som svenskt gestaltas och omformas.

Samtidigt tycks manuset för hur lucia-traditionen ska genomföras vara mer stabil i Kalifornien än det är i Sverige. Kanske beror det på att luciafirandet där inte sker den 13:e december eller för att det sker utanför Sverige. Firandet som sker i Sverige den 13:e innehåller fler variationer med bland annat karnevaliska och lekfulla drag som helt saknas i de Kalifornienboende svenskarnas beskrivningar. När lucia flyttar till Kalifornien blir traditionen helt enkelt mer stabil.

Referenser

- Attebery, Jennifer Eastman (2015). *Pole raising and speech making: modalities of Swedish-American summer celebration*. Logan: Utah State University Press
- Bringéus, Nils-Arvid (1998). *Lucia: medieval Saint's day - modern festival of light*. Arv 54. s.19-40.
- Bringéus, Nils-Arvid (2006). *Årets festdagar*. Stockholm: Carlssons.
- Celander, Hilding (1960). *Västsvenska Lucialegender. Saga och sed* 5. s.153-159.
- Gradén, Lizette (2003). *On parade: making heritage in Lindsborg, Kansas*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Handler, Richard and Linnekin, Jocelyn 1984. *Tradition, Genuine or Spurious*. The Journal of American Folklore 97:385, s.273-290.
- Hobsbawm, Eric & Terence Ranger (eds.) 2020 (1983): *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Klein, Barbro (1988). *Den gamla hembygden eller vad har hänt med de svenska folktraditionerna i USA? I: Blandsverige: Om kulturskillnader och kulturmöten*. Åke Daun och Billy Ehn (red). Stockholm: Carlsson bokförlag, s. 43-67.
- Klein, Barbro (2004). *Old maps and new worlds: 125 years of place-names, stories, and material culture in New Sweden, Maine*. Scandinavians in old and new lands: Essays in honor of H. Arnold Barton. s. 237-263.
- Kujala, Anja (1996). *Luciafester bland svensk-amerikaner i New York såsom de framställs i tidningen Nordstjeman på 1920-, 1950- och 1980-talen*. Kandidatuppsats, Institutet för folklivsforskning: Stockholms universitet. (acc nr 09770 Umeå)
- Kättström Höök, Lena (2016). *Lucia i nytt ljus*. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Lundström, Catrin 2013. *Swedish whiteness in Southern Spain* Geographies of Privilege. France Winddance Twine & Bradley Gardener (eds), London: Routledge, s. 191-203
- Löfgren, Orvar 2017 (1989). *The nationalization of culture*. Ethnologia Europaea 47:1, s. 35-53.
- Mattsson, Katarina 2005. *Diskrimineringens andra ansikte - svenskhet och "det vita västerländska"*. I Bortom Vi och Dom: Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering. de los Reyes, Paulina och Kamali, Masoud (red). Stockholm: 2005:41.
- Mattsson, Katarina & Pettersson, Katarina 2007. *Crowning Miss Sweden-national Constructions of White Femininity*. Nora-Nordic Journal of Women's Studies, 15(4). S 233-245. <https://doi.org/10.1080/08038740701646747>
- Nylund Skog, Susanne 2021. *Inte som andra jular: Kreativa lösningar och corona-anpassade traditioner*. Tidskrift för kulturforskning, nr 1, 2021, s. 45-60.
- Nylund Skog, Susanne 2024. *I den svenska bubblan: Om midsommarfirande och svenskhet på Mallorca* Budkavlen Volym 103, 2024, s.14-36. <https://doi.org/10.37447/bk.147353>
- Strömberg, Håkan (2017). *Lucia: den svenskaste av alla traditioner*. Stockholm: Carlssons.

Svenskar och andra nordbor samlade till luciafest. Milano 1927

Envoyén Hägglöf samtalar med Lucia på svenska.
Haag 18 december 1945"

Musikdirektören tänder lucians ljus i The Lutheran Church of the Holy Trinity, Duluth, Minnesota 1948

RYSK-SVENSKA RELATIONER

efter det stora nordiska kriget

Del 5

Galina Sjubaldina i översättning av Bengt Eriksson, när nu slutet på berättelsen, för den här gången, om de rysk-svenska relationerna under 1700-talet. När vi senast lämnade redogörelsen hade den ryske ministern i Stockholm, greve Nikolaj Fjodorovitj Golovin, för att främja de ryska intressena, ordnat med vissa "betaluppdrag" till välvilligt inställda personer i Sverige.

Vi har inte tillgång till alltför många "betaluppdrag", desto mer uppmärksamhet får vi därför ägna de handlingar som vi trots allt har. I ett meddelande avsänt från Petersburg till Golovin den 6 september 1729 finns en förteckning över välvilligt inställda personer med anvisning om vem som ska ha betalt och hur mycket. Allt sker i största hemlighet och med särskild instruktion om att inte säga något till korrespondenterna om vem som skulle få pengar och hur mycket innan de själva mottagit pengarna.

"Betaluppdrag"

Den 13 augusti 1729 tar högsta sekreta rådet ett beslut om utbetalning "till de svenska ministrar med anledning av den återupprättade vänskapen och korrespondensen mellan Ryssland och Sverige, och Sveriges acceptans av hans kejsrerliga majestäts titel som Allrysk imperator" och instruktion om att "offentligen utge":

åt greve Horn 4 000 guldrubel;
åt greve Düben 2 000;
åt greve Bannier 2 000;
åt hovkansler von Kochen 1 000;
och hemligen utbetala:
åt greve Dücker 2 000;
åt greve Gyllenborg 1 000;
åt greve Bonde 1 000,
åt greve Bielke 1 000;
åt greve Gyllenstierna 1 000;
åt baron Creutz 1 000;
åt baron Cronstedt 1 000 guldrubel.
Totalt 17 000 guldrubel.

Det ska påpekas att de ryska myndigheterna drog ut på tiden med att överföra pengarna, och Golovin tvingades urskulda sig inför nämnda senatorer. Det var först i början av året därpå som han fick besked om att man äntligen "på Myntverket tillverkat" 17 000 guldrubel och för pengarna upptagit en växel hos den ryska utrikesförvaltningens ständige kreditor, köpmannen Herman Meer. Förutom allt annat är ju detta anmärkningsvärt också av det skälet att de ryska myndigheterna alltså lät köra penningpressarna särskilt för att tillverka pengar som skulle användas för att avtacka politiker i ett annat land.

I början av januari 1730 erbjöd Golovin i enlighet med ett kejsrerligt dekret i samband med ett besök hos greve von Horn "under komplimanger i värdiga ordalag" denne en växel på 4 000 guldrubel för hans ansträngningar nyligen för försoning mellan Sverige och Ryssland. Horn var mycket försiktig och började med att, som alltid, förklara att belöningen "inte var efter för-

tjänst” och att allt gjordes för vänskapen mellan länderna. Men så sa han att han inte kunde ta emot växeln utan kungens och senatens medgivande, eftersom hans överläggningar med den ryske ministern var hemliga, och att så snart han började försöka ”sälja” växeln skulle därför alla genast få kännedom om detta. Golovin fann det nödvändigt att rapportera om samtalet hem till Petersburg, och där fattades beslut om att Nikolaj Fjodorovitj (Golovin) själv skulle ta emot pengarna för växeln och sedan lämna dem till greven.

På praktiskt taget samma sätt reagerade även senatorn baron Creutz, som Golovin träffade samma dag. Baronen vägrade ta emot växeln och sa att allting som kom från Ryssland väckte extra intresse från det fiendligt inställda partiets sida, och han bad därför om att man skulle gå till väga på samma sätt som med greve Horn och sedan ge honom pengarna. Golovin bestämde sig därefter för att inte längre erbjuda växlar till övriga ryssvänner på listan, utan sände dem till residenten Brant i Holland för utbetalning mot dem. Det var endast baron Cederhielm som gick med på att ta emot sin ersättning via växel. Han hade uppenbarligen en fördel jämfört med övriga, då han hade rätt att helt officiellt ta emot ersättning efter att ha fullgjort sitt diplomatiska uppdrag i Ryssland.

De baltiska provinserna

En viktig faktor som bidrog till att man kunde engagera och stödja svenska politikernas välvilja gentemot Ryssland var fortsatt deras ägan-deintressen i de baltiska provinserna. I slutet av januari kunde Golovin rapportera hem till ledningen att senatorn baron Swen Lagerberg under en mottagning vid hovet approacherat honom för att berätta om ett problem han hade. År 1727 hade han sålt mark i Reveldistriktet till lantrådet Tiesenhausen för 10 000 jefimker på villkor att denne skulle betala hela summan i två delar under ett år. Nu hade dock Tiesenhausen betalt endast något under halva summan och sagt att resten av pengarna gått till tullavgifter. Den ryske ministern rekommenderade entydigt att man skulle bifalla Lagerbergs anspråk, eftersom han varit och förblev en vän av ryska intressen. I en liknande situation inkom Golovin med en begäran om bistånd med att lösa ett problem för senatorn Creutz som rörde dennes släktingars egendomar i Livland.

I ett antal fall föredrog ryska myndigheter att först väcka intresse hos en supplikant och sen ”hålla honom på kroken”. Det handlade först och främst om nya förtrogna eller tillfälliga medlöpare, men ibland även om personer som redan gjort sig ett mycket gott namn. Golovin fick till exempel instruktion att ”väcka förhoppningar” hos senatorn Ture Bielke som svar på dennes begäran om att hans byar i Estland inte skulle konfiskeras. Intresset för Bielkes hemställen var helt förklarligt om man betänker att den ryske ministern lämnat följande omdöme om honom: ”den viktigaste av alla de välvilliga och framstående patriot

bland adeln”.

Även greve Horn hade utestående anspråk, till exempel gentemot Riga stad. Den 19 februari 1730 skriver Golovin i en rapport att en släkting till greven redan innan kriget satt in pengar på en bank i staden och nu önskade ta ut pengarna, men att myndigheterna i Riga uppgivit att det var Sverige som stod i skuld till Riga. Horns prioriterade status var så viktig för de ryska intressena att Golovin lånade pengar och lämnade 1 842 jefimker till Horn och sa att pengarna kom från magistraten i Riga. När han rapporterade detta post factum till Kollegiet för utrikes ärenden uttryckte han samtidigt en förhoppning om att hans agerande skulle vinna godkännande och anhöll om att myndigheterna i Riga måtte åläggas att överföra samma summa till honom.

Ytterligare gåvor

Att greve Horn intog en särskild plats på listan över vad de ryska myndigheterna ansåg vara gentemot Ryssland välvilligt inställda personer, styrks också av följande händelse. Från slutet av 1729 börjar en korrespondens mellan den ryske ministern och hans ledning hemma om huruvida det vore värt att ge greve Vellingks svärson greve Bannier de utlovade 2 000 guldrubelna. Golovin ansåg att man skulle neka honom pengarna, eftersom han ”ingen som helst kraft haver uti sakerna”, utan i stället lägga dem till den pension som avsatts för Horn.

Det är intressant att notera att Golovin än en gång inte ansåg sig behöva invänta svar från Sankt Petersburg, utan på egen risk adderade 1 000 guldrubel till de redan 4 000 och överlämnade hela summan under ett besök på Horns gods. Som svar på ännu ett försök från greven att tacka nej beslöt sig Golovin att öka trycket och sa att om greven skulle vägra ta emot pengarna så skulle det uppstå tvivel kring Sveriges uppriktiga önskan att vara vän med Ryssland. Tricket fungerade, men Horn var ingen godtrogen man. Han bad Golovin lämna pengarna till hans hustru, för att om greve Bassewitz eller hans vänner skulle få kännedom om saken och börja förebrå honom för detta ”så kunde han ”med gott samvete” säga att han icke mottagit några pengar från mig”. Horn lät dessutom den ryske ministern gå ed på att han skulle hålla allt som rörde presenten hemligt.

I maj 1730 skrev Golovin till kejsarinnan Anna med en anhållan om att man skulle höja ersättningen med 1 000 jefimker på greve Banners bekostnad till ytterligare en av ”de bästa välvilliga personerna”. Det handlade om greven Ture Bielke, som ”under den senaste sejmen agerade med mest kraft av alla mot accensionen och åtnjuter stor aktning hos adeln”. Golovin agerade på nytt utan att invänta positivt svar från hovet, men han tvingades åka till Bielke, som inte ville ta emot pengarna, tre dagar i rad, och försäkra honom att det var ett uttryck för aktning, och

inte ett försök att ”köpa” honom till förfång för svenska intressen. Det blev mindre besvär med att överrätta presenterna till grevarna Gyllenstierna och Cronstedt, baron Düben, von Kochen och greve Gyllenborg, som för övrigt i likhet med Horn bad om att pengarna skulle överlämnas via hans hustru.

Vi ser alltså att systemet med att materiellt understödja dem som kunde vara behjälpliga med att lösa brännande problem fungerade också under perioderna med uppehåll i riksdagens arbete, trots att det inte hade samma effekt som i samband med riksdagsmötena.

Nya karrärvägar

Det råder inga tvivel om att en av de viktiga faktorer som i stor utsträckning kom att bestämma utvecklingen av de rysk-svenska relationerna var personligheterna hos de diplomater som representerade sina länder. För att få en mer tillförlitlig bild av skeendet behöver vi naturligtvis därför också väga in de faktorer som påverkade deras tillvaro och deras verksamhet.

Den ryske ministern i Sverige, greve Nikolaj Fjodorovitj Golovin, var således vid den här tidpunkten inte längre att betrakta som en novis på det diplomatiska området. Han hade nu funnit sig till rätta, skaffat många kontakter och hade en aktiv korrespondens inte bara med landsmän utan också med brevskrivare i andra länder. Som en följd av detta ser vi ett ökat antal självständiga beslut och åtgärder som han vidtar, fast han oftast inväntar bekräftelse från ledningen eller från mer erfarna kollegor. Förändringen hos honom märks också i hans handstil, som blir allt säkrare, och i hans texter dyker det allt oftare upp främmande ord. Golovin var uppenbarligen bekant med de senaste nyheterna inom litteraturen, och använder dem till och med i sitt arbete. I en av sina rapporter nämner han den kände litteratören Louis Moréri och anför ett citat som han fann mycket träffande i det aktuella läget: ”svenskarna äro goda när de gråta, men då de skratta är de skamlösa och oredige ... de förstå endast styrka och självsäkerhet”.

Av allt att döma var det hans växande självförtroende och beskyddet från vicekansler Andrej Osterman som ingav honom modet att anhålla om högre rang och stationering till ett annat land, till exempel Holland, där han, som han ansåg, han skulle kunna utnyttja sina kunskaper som sjöofficer och diplomat med större framgång. En indirekt bekräftelse på hans växande självförtroende är också sättet på vilket han försökte lösa praktiska taget alla diplomaters ständiga problem, nämligen bristen på pengar. Golovin beslöt att vända sig till kejsaren Peter II med en anhållan om att han, liksom andra ryska ministrar stationerade utomlands, skulle ges tillstånd att från sina byar i Estland föra ut råg för försäljning i Europa, och göra det inte via Sankt Petersburg (som hade bestämts redan av Peter den Store), utan via Riga eller Revel. Av samma hemställen framgår för övrigt att han så här

1700-talstankar i svensk skola

– Rousseaus otroliga flerhundraåriga påverkan på skola och utbildning

Först: detta är en oerhört vacker bok – i format och typsnitt och design och med ett litet rött sidenband som sidmarkeringsmöjlighet. Sedan: den är en njutning att läsa, vilket inte ofta kan sägas om pedagogisk litteratur.

Marianne Molander Beyer, docent i franska och 1700-talsspecialist, har med sin bok *Tillbaka till Rousseau. En uppfostringsfilosofi och dess avtryck i svensk litteratur och pedagogik*, följt hans förmedlade tankar från den banbrytande boken *Émile eller Om uppfostran* från 1762 – i övrigt samma år som han utgav *Om samhällsfördraget* – genom ett par sekel och vi landar så småningom häpnadsväckande nog i svenska läroplaner tvåhundra år senare.

Jean-Jaques Rousseaus mångsidighet var påtaglig: han skapade ett eget notsystem, var operakompositör, ambassadsekreterare, medskribent i Diderots encyklopedi, samhällsfilosof, konstitutionskonstruktör. Han var negativ till vetenskapens och teknikens inverkan på människor och det samhälle som styrdes av pengar och han förespråkade fokusering på individens naturliga utveckling och frihet och en rörelse tillbaka till naturen.

Hans idéer står bitvis i motsatsförhållande till tidens upplysningstankar; hans utgångspunkt är att människan är god och allt ont kommer från det kapitalistiska systemet. Och att individens frihet inte står i motsatsförhållande till ett socialt ansvar för kollektivet.

I den fiktiva berättelsen om *Émile* får denne en uppfostran på landsbygden med en god mentor; i ständig växelverkan med naturen, i fritt utlopp för känslor och impulser, men med träning i konsekvenstänkande och mognad som mål.

Marianne Molander Beyer leder elegant läsaren genom seklerna och de många exemplen på hur hans idéer och utbildningsfilosofiska tankar får internationellt genomslag i skolsystem, reformpedagogik, människosyn och litteratur – och ibland i alldeles förvånande brevväxlingar om barnuppfostran, som den mellan Gustaf III och hans kusin kejsarinnan Katarina av Ryssland, där det framgår hur rousseauanskt

medvetet och pappaaktivt Gustaf III förhöll sig till och deltog i sin sons uppfostran. Tankemönstren hade han fått via sin mor, Lovisa Ulrika, syster till Fredrik II av Preussen. Det allra tydligaste exemplet utgörs dock av Badin, den lille västindiske pojke som förts till det svenska hovet i tioårsåldern, och som uppfostrades i total frihet, helt som förebilden *Émile*, och som vuxen blev bildad och beläst.

Rousseaus tankar om respekt för barnets individualitet och egna erfarenheter blev också viktiga för tidens författare: Hedvig Charlotta Nordenflycht, Anna-Maria Lenngren och Thomas Thorild, likaväl som för kommande sekels Carl Jonas Love Almqvist, Fredrika Bremer, Ellen Key, Selma Lagerlöf – och Astrid Lindgren.

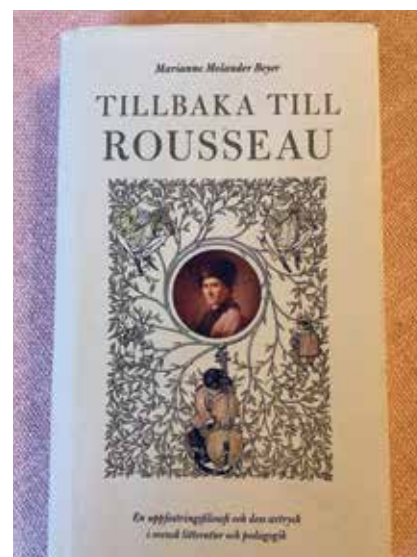
Här börjar vi närma oss skolans värld, värderingar och strukturer – och med den självklara kompletteringen att fostran och lärande inte enbart är för pojkar, vilket påpekas redan på 1700-talet av Mary Wollstonecraft, senare av Fredrika Bremer och Ellen Key.

Hans åldersgruppering utgör en pedagogisk progression i stadier: 0–2, 2–12, den konkreta perioden, 12–15, den reflekterande, 15–20, förberedelse för vuxenlivet efter 20.

Man kan från Rousseaus tid faktiskt följa två huvudlinjer i utbildningsfilosofi och organisation – den ena som kan sägas vara behavioristisk och nyttoinriktad, den andra konstruktivistisk och obotligt optimistisk vad beträffar människans godhet och kreativa nyfikenhet. Den har haft/har tillskyndare i reformpedagoger som Maria Montessori, Dewey, Piaget, Freinet och Grundvig.

Den svenska folkskolestadgan från 1842 ville fostra, utbilda till samhällsansvar, kontrollera en växande befolkning och anpassa den till den begynnande industrialiseringens krav med ångbåtar och järnvägar, bergsbruk och resande till främmande länder. Läsebok för folkskolan blev redskapet; läsebok och lärobok i ett, omfattande alla skolans ämnen. Polhem och Alströmer var goda föredömen.

Den framgångsrika antitesen till läseboken blev så småningom Selma Lagerlöfs *Nils Holgerssons underbara resa*: Fantasi, skön-

litterärt språk, spännande kunskapsinhämtning, sedan med uppföljare i Heidenstams *Svenskarna och deras hövdingar* och Sven Hedins *Från Pol till pol*.

De följande undervisnings- och läroplanerna för grundskolan som avlöser varandra i rask takt 1919, 1962, -69, -80, -94, 2011, -22, -25 ... pendlar regelbundet mellan reglerad utvärderingsbar kunskapsöverföring, och texter där andra värden lyfts fram: individens frihet och likavärde, jämställdhet, elevinflytande, demokratiska principer, utbildning efter behov och där lärarens roll är att organisera den lärande miljön.

Enligt pendelsvängningens rytm är följaktligen en ny genomgripande skolreform på gång, baserad på ett tjugotal utredningar de senaste åren. Den avlägsnar sig från Rousseau i denna svängning. Och frågan om bästa kunskapsöverföring mellan generationer och kulturer är evig. Marianne Molander Beyer lyfter som avslutning fram mitt eget favoritcitat i sammanhanget, Göteborgs universitets devis: *Tradita innovare, innovata tradere*. (Att förnya det överlämnade och lämna det förnyade vidare).

Frågan är hur.

Text: Ulla Berglindh

RECENSION

Whiskey on the Rocks årgång 1981

Recension av Michael Fredholm, U137 inifrån. Stockholm: Medströms, 2025. 408 s.

Det kan sägas direkt! Michael Fredholms nyligen utkomna bok om ubåtsincidenten i Blekinge skärgård i slutet av oktober 1981 är grundligt dokumenterad, skickligt komponerad och välskriven och ger en allsidig belysning åt en historisk händelse under kalla kriget som kunde ha fått en helt annan och tragisk upplösning om det hade velat sig illa. Boken kan läsas på flera sätt: som en thriller, som en redogörelse för vad som faktiskt hände eller som en analys av en enskild händelse satt i ett större nationellt och internationellt perspektiv. Huvuddelen av boken är en redovisning dag för dag i och runt omkring Karlskrona, Stockholm, Kaliningrad (en bas för den sovjetiska Östersjömarinen) och Moskva. Framställningen interfolieras av författarens analyser. En av hans teser är att händelseförloppet inte kan förstås utan kunskap om sovjetisk sjömilitär doktrin och kärnvapenstrategi.

Boken om U137 innehåller välgörande kommentarer till en rad spekulationer och konspirationsteorier. Fredholm tycks ha dammsugit arkiv och bibliotek på jakt efter material om ubåtsaffären. Han behärskar ryska, är utbildad vid försvarets tolkskola i Uppsala, har sysslat med militär underrättelseverksamhet, är historiker av facket och har publicerat böcker och artiklar om försvarsstrategi m.m. Han är kritisk mot vissa översättningar av ryska dokument beträffande U137 som cirkulerat och har gjort egna översättningar som infogats i boken.

Fredholm granskar uppfattningen att U137 avsiktligt hade kränkt svenskt territo-

rium, något som den svenska överbefälhavaren Lennart Ljung hävdade redan dag ett och sedan hårdnackat höll fast vid och som förblivit den officiella svenska ståndpunkten. Författaren har lyckats få svenska myndigheter att häva hemligstämpeln på åtskilliga dokument som ruvat oåtkomliga i arkiven. Fortfarande finns dock på bägge sidor om Östersjön källmaterial som kan ge ytterligare upplysningar om det politiska rävspelet under tio händelserika dygn i de svensk-sovjetiska relationernas historia.

Den sovjetiska ubåtens uppdykande inom militärt skyddsområde utanför Karlskrona blev genast en världssensation. Internationella medier hade snabbt folk på plats, och dragkampen mellan Sverige och Sovjetunionen om den strandade farkosten och dess besättning kom att utspela sig inför öppen ridå. I mån av plats tog journalisterna in på Hotell Aston i Karlskrona, som dessa dagar även befolkades av ryska diplomater, tillresta svenska ubåtsspecialister plus en amerikansk marinattaché och hans närmaste man. Omkring tusen svenska militärer drogs till skådeplatsen runt Karlskrona.

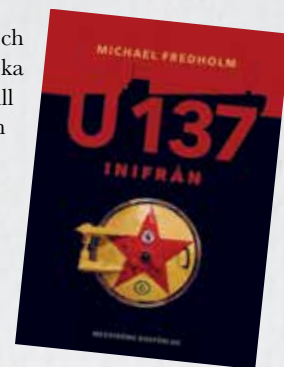
Incidenten med U137 ägde rum under vad som ibland kallas ”andra kalla kriget”, när Sovjet gått in i Afghanistan och motsättningarna mellan de två supermakterna USA och Sovjet eskalerade efter några perioder av relativt ”töväder”. Åren omkring 1980 höjdes konfliktnivån runt Östersjön. I svenska vatten jagades främmande undervattensfarkoster och mindre känt i Sverige är att detta ägde rum även på finsk och danskt territorialvatten. För Sovjetunionen blev Östersjön alltmer ett övningsområde där örlogsbesättningar tränades inför skarpa insatser på Nord-

sjön, Norska havet och längs den amerikanska atlantkusten. Lägg till detta oroligheter och strejker i Polen.

För många med minnen från dessa höstdagar i Blekinge skärgård ekar fortfarande statsminister Thorbjörns Fälldins ikoniska ord ”Håll gränsen”. Den svenska militärledningen såg U137:s strandhugg som ett tecken på avsiktligt intrång. För den sovjetiska marinen innebar den strandade ubåten en blamage och för Sovjetunionens ledning en prestigeförlust.

Varken förr eller senare efter andra världskrigets slut har Sverige varit så nära att hamna i en öppen militär konflikt med ett annat land. På ett skär i den svenska militärbasens närområde stod svenska och sovjetiska soldater med dragna vapen bokstavigt talat öga mot öga och var tvungna att kommunicera. En person som tog denna utmaning på allvar var kommandörkapten Karl Andersson, som anträdde den sovjetiska farkosten vid lunchtid den första dagen. Han lät sig bjudas på lunch ombord men höll emot när han bjöds på stark vodka. Enligt egen uppgift besökte han farkosten vid tjugofem tillfällen för inspektion, förhör etc. När det begav sig var han stabschef vid Karlskrona örlogsbas och blev sedermera kommandör. Eftersom han inte delade överbefälhavarens uppfattning att ubåt 137 avsiktligt och i underrättelsesyfte kränkt svenskt territorialvatten, blev Andersson betraktad med misstänksamhet och tydligen även avstängd från officersmässen i Karlskrona.

U137:s vistelse tio dagar på skäret utvecklade sig till ett rejält stresstest för den svenska regeringen och statsförvaltningen. Medan the man on the spot Andersson handskades med den objudna gästen, utbröt febril aktivitet i den svenska huvudstaden. Någon manual för hanteringen av en händelse av det aktuella slaget fanns inte. Rättsläget var oklart, vem skulle fatta beslut om vad? Som personer med särskild auktoritet framträdde statsminister Fälldin, kabinettssekreteraren Leif Belfrage och UD:s rättssekreteraren Bo Johnson Theutenberg. Det fanns inslag av kurragömmalek. Den aktuella dagen tog kungen och regeringen emot den isländska presidenten

som var på statsbesök. Kvällens höjdpunkt var Strindbergs skådespel Leka med elden. Bland gästerna var överbefälhavaren Ljung och utrikesminister Ola Ullsten. Statsminister Fälldin smet ut i pausen för att ge en radiointervju och undvek därmed att hälsa på diplomatiska kårens doyen som var den sovjetiske ambassadören.

Den stora knäckfrågan är om den sovjetiska ubåten avsiktligt eller av misstag manövrerat in på svenskt territorialvatten. Vid tolkningen av vad som föranledde U137:s strandhugg i Blekinge har från början två uppfattningar gjort sig gällande, den ryska och den svenska. Ubåtens befälhavare hävdade redan från början att man tappat orienteringen och förirrat sig in i Blekinge skärgård. Den svenska militärledningen, med ÖB Lenart Ljung, slog emellertid från början fast att ubåtens intrång var avsiktligt och att det skedde på order från högsta ort.

Till grund för sin argumentation för att klargöra U137:s uppdrag och uppdykande på svenskt vatten ger författaren en ingående beskrivning av ubåten, dess beskaftenhet, utrustning och manskap och formella uppdrag. U137 var vid grundstötningen en ålderstigen farkost av så kallad Whiskeyklass. Tillverkningsåret var 1956 och fartyget av en typ som var vanlig under det kalla krigets tidigare skede. Just nr 137 (en siffra som anger fartygets bognummer, annars hette den S-363) hade tagits ur bruk 1968 men renoverats och återinsatts 1981. U137 var dieselelektrisk. Vid tyst så kallad smygång med låg hastighet drevs den elektriskt framåt med el och måste vartannat dygn gå upp i ytläge för att ladda sina batterier. Dieselmotorerna var bullriga och krävde mycket luft. Under strid gällde eldrift. Det mesta av navigationsutrustningen var av gammalt datum. Svenska officerare som såg ubåten i Blekinge konstaterade att utrustningen var sliten och i dåligt skick.

Efter att ubåten varit ur bruk ett decennium och renoverats hade en ny besättning rekryterats. Det manskap, 59 besättningsmedlemmar, som hamnade i Blekinge kan knappast ha varit en sammansvetsad enhet. Den 35-åriga ubåtskaptenen Anatolij Gusjtjin, som var ryss, gjorde sin första resa i egenskap av befälhavare ombord. Eftersom han var nykomling hade han en mentor med sig när fartyget i september lämnade Kaliningrad på sin olycksaliga resa, nämligen vitryssen Iosif Avrukevityj, 41 år, med ubåtserfarenhet. Han var stabschef för den 157:e ubåtsbrigaden som då och då deltog ombord i nordliga farvatten. Fredholm förmodar att hans navigationsfärdigheter var rostiga. En viktig person ombord var politiske officeren (politruken) Vasilij Besedin med kaptenlöjtnants grad, 29 år och ukrainare. Hans roll var att svara för politisk utbildning, moral och för manskapets andliga välfärd. En central roll, men utan att vara medlem av ledningsgruppen, hade navigatören Korostov som gjorde sin första resa som chefsnavigator. Han var en av de tre eller

fyra besättningsmän som sedermera fick mest kritik i den sovjetiska undersökningsrapporten om U137:s grundstötning. Besättningen i övrigt var värnpliktiga med begränsad erfarenhet. Karl Andersson för sin del slogs av deras tafatthet och talade om dem som ”bondläppar”.

Hemligstämpeln på flera viktiga dokument hävdades av svenska myndigheter 2024, däribland viktiga sovjetiska handlingar som överlämnats i samband med de svensk-ryska ubåtssamtalen i början på 1990-talet efter Sovjetunionens fall. De har ingående granskats av Fredholm. Med hjälp av ubåtens företagsorder, loggböcker och sjökort m.m. redogör Fredholm för fartygets färd och uppdrag i södra Östersjön. Viktig i sammanhanget är den sovjetiska undersökningskommissionens rapport 1982, där hård kritik riktas mot ubåtens ledningsgrupp.

Efter att ha utlöpt från basen Baltijsk nära Kaliningrad den 16 september kl. 18.05 (Moskvatid) gick U137 sydvästut, intog undervattensläge i Gdanskbukten och sökte sig därefter till vattnen öster om Bornholm. Där var ubåtens uppgift att stridsberedd under sex veckor patrullera med låg fart på anvisat djup i ett tydligt angivet område, en långtråkig syssla för befäl och manskap. Att förmedla till hemmabasen om främmande fartygsrörelser var en huvuduppgift. För bunkring och översyn av farkost och utrustning samt vila för besättningen angjordes den polska hamnen Świnoujście efter tre veckor.

Fredholm vänder stor vikt vid att U137 under sitt uppdrag kolliderat med en fisketrål, något som fick effekt på antenner och navigationsutrustning. Följden blev problem med positionsbestämningar och ideella behov av korrigeringar och manövrer i ytläge för att sikta land. Problemet kunde inte bemästras, men kaptenen, kanske av omtanke om sin egen karriär, valde att inte avbryta uppdraget. Undersökningar i efterhand av ubåtens sjökort och loggbok visar att man patrullerade nordväst om det område där uppgiften skulle utföras. När U137 gick på grund utanför Karlskrona trodde kaptenen Gusjtjin först att man befann sig på Christiansö nordöst om Bornholm. Efter grundstötningen väntade man med att meddela sin position, och när den väl rapporterades misstrodde det sovjetiska östersjökommandot fartygskaptenens uppgifter. För att få kontakt med U137 skickade man upp två flygplan för att lokalisera ubåten i vattnen öster om Bornholm.

Ubåt 137:s närvaro på svenskt territorium varade i tio dygn. Sovjetunionens krav att få bärga U137 avisades. Fredholm redogör i detalj för de olika faserna som ledde fram till att ubåten eskorterades ut av den svenska marinen till internationellt vatten. Stor oro uppstod när en sovjetisk bärgnings- och räddningsstyrka styrde mot Sverige. På svensk sida vidtogts förber-

delser för att storma ubåten och tillfångata besättningen. Från Kaliningrad beordrades förberedelser för att spränga farkosten. Insikten att U137 var kärnvapenbestyckad tycks ha tagit svenskarna på sängen. Författarens många detaljuppgifter om krisens förlopp, eskalering och upplösning är värdefulla.

Boken om U137 kan också läsas som en fallstudie i management. Den ger intressanta upplysningar om beslutsfattande och psykologisk dynamik på ömse håll. Vad händer i en ubåt vars besättning tillbringat veckor i sträck under sardinburksliknande villkor när den plötsligt befinner sig i dagsljuset och måste hantera en konfrontation med en potentiell fiende? Ubåtskaptenen tappade kontrollen över situationen, han drog sig tillbaka och det fanns oro för hans välbefinnande både på sovjetiskt och svenskt håll. De svenska aktörerna i Karlskrona hade överlag en förmåga att improvisera och hantera situationen. Om överbefälhavarens snabba och tvärsäkra slutsats om avsiktligt intrång på svenskt vatten så fort den första uppgiften om U137 rasselat in i fjärrutskriften från Karlskrona skriver författaren: ”Ljungs beslut måste vara ett av de minst faktabaserade som någonsin har fattats av en svensk överbefälhavare.” Ett problem var ”att Ljung aldrig omprövade sin slutsats i takt med att mer information blev tillgänglig under och efter krisen.” ÖB:s linje blev regeringens, och hans ställningstagande en hörnsten i regeringens politik och kunde därför inte ifrågasättas. Författaren anser att svensk säkerhetspolitik kunnat få en annan utformning om ÖB inte varit så kategorisk i sin bedömning.

Boken rymmer intressanta bilagor, en välmatad käll- och litteraturförteckning, lärorika kartor och illustrationer. Ingen möda har sparats för att ge boken en attraktiv utformning. Läsningsrekommenderas varmt.

Text: Harald Runblom, professor emeritus, Uppsala universitet, hrunblom@outlook.com

Kickoff med övernattnig i Nibelungenturm

Lördagen den 20:e september samlades lärare, 14 föräldrar och 22 barn från föreningen Svenska Skolan Rhein-Neckar för en övernattnig i Nibelungenturm, Worms, precis intill floden Rhen. Med denna aktivitet startade vi upp det nya läsåret i en spännande omgivning med magnifik utsikt från det höga tornets balkong.

Eftermiddagen inleddes med en tipspromenad med fokus på torn som vår lärare Christina hade förberett. Frågorna sattes upp längs med floden och barnen sprang och löste dem i mindre grupper. Föräldrar-

na följde med och hjälpte till och det blev mycket skratt under promenaden denna soliga sensommardag.

Efteråt lagade vi en smarrig middag tillsammans. Det blev korv- och veggigestroganoff med ris och olika tillbehör och till efterrätt kladdkaka med vispad grädde – mums! Alla satte sig tillsammans och njöt av maten medan vi umgicks vid långborden. Därefter plockades en mängd olika bräd- och kortspel fram och barn och vuxna spelade för glatta livet. Särskilt mycket fart och engagemang uppstod runt ett traditionellt svenskt ishockeyspel som

en av familjerna hade tagit med sig.

Att sova högt uppe i ett torn med bil- och cykeltrafik som passerade över floden och under tornet var en unik upplevelse för stora och små. Morgonen efter serverades en härlig frukostbuffé och flera av spelen som spelats kvällen innan kom till användning på nytt.

Under helgen pratades det mycket svenska och barnen fick chansen att umgås med varandra och knyta nya vänskaper.

Text: Joel Almqvist och Josepha Rayer

Bland kiltar, glasyr och smällkarameller

Föräldraföreningen vid Svenska skolföreningen i Skottland består just nu av en liten grupp engagerade mammor och en pappa. Syftet är att representera föräldrarna till skolans cirka 50 elever och att arrangera aktiviteter utöver dem som skolans kommitté ordnar. Tillsammans skapar vi evenemang som samlar familjerna, håller svenskan levande och ger barnen en naturlig koppling till svensk kultur och traditioner.

Under året arrangerar vi pubkvällar för föräldrarna samt olika utflykter och familjeaktiviteter.

Pubkvällarna ger oss möjlighet att knyta starkare sociala band och utbyta tips och idéer om hur vi kan fortsätta hålla det svenska språket och dess traditioner levande.

Varje år i juni ansvarar vi för skolans sommaravslutning, som alltid är en uppskattad höjdpunkt. Firandet hålls på olika platser varje år och kan innehålla allt från picknick, brännboll och tipspromenad till äventyr i höghöjdsbanor eller vattenparker. Vartannat år ordnar vi en kostnadsfri avslutning

i en lokal park med klassiska aktiviteter, och vartannat år en utflykt som föräldrarna får betala för, där barnen får utmana sig på olika sätt. Vi har till exempel varit på GoApe, där det finns höghöjdsbanor för olika åldrar och modnivåer, och två gånger på Foxlake, som erbjuder vattenbaserade aktiviteter.

Vintern bjuder på julpyssel och pepparkakstävling, och våra barn har numera blivit riktiga proffs på att dekorera med glasyr.

En vinnare utses i varje skolgrupp, och hittills har vi fått IKEA och ett år även Totaly Swedish att sponsra med priser. Under julpysslet bakas pepparkakor, och barnen gör smällkarameller och andra klassiska svenska juldekorationer med hjälp av ivriga föräldrar – ett roligt sätt att bevara svenska traditioner här i Skottland. I december ser vi alltid fram

emot att hjälpa svensk-skotska föreningen att anordna ett stämningsfullt luciafirande i Marchmont St. Giles kyrka. Luciafirandet brukar vara fullsatt och avslutas traditionellt med lussefika och livemusik. I år har vi dessutom fått IKEA att sponsra fiskdammen för barnen.

Text: föräldrar i svenska skolföreningen

Svensk vår och sommar i Japan

I Tokyo håller vi de svenska traditionerna vid liv. Vårens största högtid är påsk. Varje år organiserar jag, Liv, påskfirande för svenska familjer i Japan. Vi samlas i Kodomo no kuni (bokstavligt översatt: "Barnens land"), en enorm park som ligger i utkanten av Tokyo. Picknickfiltarna bres ut, och påskmaten dukas fram. Att koka 70 ägg utan att de spricker är inte lätt och det tar tid, men träning ger färdighet. Alla, både barn och vuxna, får var sitt hårdkokt ägg att dekorera efter bästa förmåga. Därefter är det dags för den stora ägg-knäckar-turneringen. Det går till som så att alla ställer sig två och två och så knäcker de sina ägg mot varandra. Det ägg som går sönder åker ur tävlingen, medan den vars ägg är helt går vidare till nästa omgång. Efter flera knäckningar står det klart vem som är årets vinnare.

Näst på schemat är firandets höjdpunkt, nämligen äggjakten. Jag lägger godis i små plastägg som jag sedan gömmer bland gräs, buskar och träd inom vårt speciella område. Alla äggletare ställer upp sig på rad, och "klara färdiga gå!" så springer alla iväg och letar. Innehållet får man äta upp, men

skalen samlar jag ihop och fyller på på nytt. Sedan fortsätter vi på samma sätt (fylla, gömma, leta, fylla, gömma, leta...) ända tills hela stora godisförådet är slut.

Vårpicknick

Under Svenska Skolan i Tokyos vårpicknick brukar jag fixa en skattjakt. Det här året fick jag Bamsetidningar från El-kretsen. Dessa använde jag som "skatt". El-kretsens Bamsetidningar syftar till att öka kunskapen om batterier och varför dessa inte får slängas naturen eller i de vanliga brännbara soporna. Därför gjorde jag en skattjakt med batteri-tema. Eleverna fick var sitt kort med fem rutor och olika symboler. Deras uppgift var att leta upp frågor gömda här och där, välja rätt svar bland tre alternativ och pussla ihop den rätta biten med frågelappen. Den bokstav som då bildades skulle de skriva ner på sitt papper under rätt symbol. Om de gjorde rätt så fick de fram ordet "Bamse" som var lösenordet för att få skatten (dvs. en Bamsetidning). De yngsta behövde hjälp av de äldre med att läsa frågorna, men förutom det så var skattjakten lagom klurig för de flesta, och skatten uppskattades.

Resten av eftermiddagen ägnades åt att leka "tjuv och polis", "under hökens vingar kom", "gömma nyckel" och många andra lekar.

Midsommar

Trots 34 graders hetta och en luftfuktighet på 80%, valde drygt 50 personer sveddig dans kring midsommarstång framför att stanna hemma i sina svala luftkonditionerade hus. Vi började dagen med att gemensamt klä midsommarstången. Därefter dansade vi alla de traditionella midsommar-danserna. Nytt för i år var att jag hade köpt ett dragspel (och kämpat med att öva in alla sånger) för att alla barn och vuxna skulle känna midsommarkänslan ända in i ryggmärgen. Dessutom hade vi även en proffsig gitarrist som höjde stämningen ytterligare.

Efter dansen blev det lekar: dragkamp, hoppa säck, trebenslöpning och slutligen stafett med jordgubbe på sked. Alla deltagare fick smaskiga priser.

Nu reser de flesta svenska familjer i Japan på semester till Sverige, men till hösten samlas vi igen redo för nya äventyr.

Text: Liv Miyagawa

Friddrottsträning som utvecklar både vokabulär och grammatik

Svenska skolan i Dublin fick bidrag från Sverigekontakt för att finansiera några utflykter. Genom att hitta på aktiviteter utanför klassrummet ville vi främja sammanhållningen mellan elever, föräldrar och lärare. Samtidigt var svenska språket hela tiden i fokus.

För att förbereda oss inför höstens SUF-VM hyrde vi en friddrottsplats för att träna löpning, längdhopp och kast med tennisboll. Eleverna tyckte det var roligt och försökte bräcka sina egna rekord samtidigt som de förbättrade sin teknik. Solen

sken och alla uppskattade en glass mellan träningspassen. Veckan efter tog vi upp ord som dykt upp: friddrott, löpning, hoppa längdhopp mm. Vi jämförde också elevernas resultat från SUF-OS året innan. Då fick de chansen att komparera adjektiv som långt-längre-längst och snabbt- snabbare-snabbast. Att man på svenska också använder decimaler istället för punkt vid tider och mått var också något som uppmärksammades, t ex Hon sprang 60 meter på 10,2 sekunder (tio komma två sekunder). Tyvärr lyckades vi inte boka samma friddrotts-

plats för höstens SUF-VM så resultatet blev sämre men vi hade lika kul och fick lika mycket glass.

Text: Regina Harkin, lärare i Svenska skolan i Dublin

Ukrainska möter svenska

I ett brev till föreningen från ukrainska Yulia Kononchuk berättar hon vad svenskan har betytt i hennes liv – och hur hårt man får arbeta för att lära sig ett nytt språk.

Mitt intresse för Sverige går tillbaka till 2019, när jag fick min första arbetsfarenhet som studentvolontär på Nordic Night-evenemanget i Kyiv. Det här evenemanget berättade om nordiska samhälle, traditioner, historien och hållbarhet. Jag visste förstås lite om de nordiska länderna, men jag kunde inte föreställa mig att mitt liv skulle komma att förknippas så starkt med Sverige. Hösten 2021 träffade jag en nära vän som var utbytesstudent i statsvetenskap från Sverige i Ukraina. Under terminen lärde han mig mer om den svenska

kulturen, samhället och traditionerna, och flera svenska uttryck, medan jag visade honom ukrainska sevärdheter. Efter att han återvände hem fortsatte vi att hålla kontakten och kommunicera ofta.

När kriget började övertygade min

vän mig att komma till Sverige för att hitta trygghet och skydd från ryska missiler. Jag kom till Uppsala län och började bo i en liten by mellan Gävle och Uppsala. Jag var motiverad att lära mig svenska, men jag kunde inte anmäla mig till Svenska för invandrare (SFI) på flera månader. Under tiden försökte jag prata svenska, titta på svenska filmer med undertexter och delta i språkcafé varje vecka, men jag förstod inte mycket, särskilt när svenskar pratade snabbt. Jag var pessimistisk innan jag fick möjlighet att åka till Kalix i augusti med ett stipendium från Sverigekontakt. Där deltog jag i nybörjarkursen, smakade surströmming, reste runt och, viktigast av allt, kämpade mot min rädsla för att prata svenska.

Efter kursen lyckades jag anmäla mig till SFI D i december. Under tiden jag väntade på kursstart brukade jag ägna 5–6 timmar om dagen åt att titta på nyheter och läsa böcker på svenska. Tack vare Sverigekontakts stöd och mitt tålamod blev jag den starkaste studenten i gruppen, så min lärare erbjöd mig att göra avslutningsprovet redan i januari utan att läsa klart hela kursen. Jag var motiverad att få ett certifikat så snart som möjligt eftersom jag hade blivit utvald för en praktikplats i USA och ville ha ett bevis på mina svenskkunskaper.

I januari 2024, lite mer än ett år efter min ankomst, lämnade jag Sverige och reste till en annan kontinent i tre månader. Sedan bestämde jag mig för att återvända till Ukraina och bidra till återuppbyggnaden genom att börja arbeta i ett program finansierat av USAID. Eftersom jag saknade Sverige och var rädd för att glömma

språket deltog jag i olika språkcaféer i Kyiv som också sponsrades av Sverigekontakt och hade digitala lektioner en gång i veckan. Även när jag hade ett bra jobb fortsatte jag att tänka på Sverige.

Jag lovade mig själv att återvända dit – inte som ett offer utan som en vinnare. Jag lyckades uppnå detta mål. I april 2025 blev jag antagen till masterprogrammet i internationell utveckling och hantering vid Lunds universitet, med ett fullt stipendium från Svenska institutet. Jag var väldigt glad, men insåg att jag hade tappat en del av min svenska och behövde mer träning.

Tack vare Sverigekontakt kunde jag åka till Axevalla i somras och förbättra min muntliga och skriftliga svenska. Förutom lektionerna besökte vi olika sevärdheter, bland annat klosterruiner, kyrkor, museum och naturreservat. Jag lärde mig mycket om både svenska språket och områdets historia. Den viktigaste delen för mig är att jag nu kan prata svenska utan rädsla igen och har förbättrat min hörförståelse betydligt.

Nu bor jag i Lund och fokuserar på mina studier. Jag försöker prata svenska så mycket som möjligt och hoppas bli flytande under året. Under min tredje termin kommer jag att ha en obligatorisk praktik, och jag strävar efter att kunna göra den i Sverige på svenska. Mitt deltagande i sommarkurserna och språkcaféerna med Sverigekontakts stöd hjälper mina drömmar att gå i uppfyllelse.

Jag är väldigt tacksam för denna chans. I framtiden hoppas jag kunna bidra till ett ännu starkare samarbete mellan Ukraina och Sverige och främja mitt lands utveckling.

Text: Yulia Kononchuk

Nytt skolbibliotek vid Svenska skolan i Lissabon

Svenska skolan i Lissabon har under våren invigt ett nytt skolbibliotek för elever i förskoleklass till och med årskurs 6. Initiativet är resultatet av ett samarbete mellan skolans ledning, styrelse, elever och föräldrar.

Biblioteket har byggts upp genom inköp av litteratur från ett svenskt förlag med särskild kompetens inom skolbibliotek. Förlaget har bistått med förslag på relevanta titlar som täcker olika åldersnivåer och genrer. Samlingen innehåller både klassiska svenska barnböcker och nyare utgivning med fokus på teman som vänskap, identitet och samhällsfrågor.

– Vi ville skapa en bokmiljö där varje elev kan hitta något som passar just deras intressen och läsnivå, säger rektor Lena Falk.

– Vår förhoppning är att läslusten ska växa och att elevernas språkliga förståelse på svenska ska stärkas.

Redan efter kort tid märker skolan att eleverna visar stort intresse för att låna hem böcker. För att säkerställa ett hållbart samarbete mellan skola och hem har ett utlåningskontrakt införts. Dokumentet, som undertecknas av vårdnadshavarna, reglerar ansvar för återlämning och skötsel av böckerna.

Bibliotekssatsningen omfattar även den fysiska miljön. Med stöd från skolans styrelse, ekonomiska bidrag från lokala företag och framförallt en donation från föreningen för utlandssvenskar har nya möbler och litteratur kunnat införskaffas. En konstnärligt verksam förälder har dessutom bidragit med en väggmålning i form av en ”kunskapspalm”,

som fått symbolisera hur kunskap och fantasi växer i takt med elevernas läsning.

– Vi ser biblioteket som en långsiktig investering, framhåller Falk. – Det ska vara en levande plats där nya titlar tillkommer kontinuerligt och där vi kan skapa aktiviteter som högläsning, bokcirkel och författarbesök.

Satsningen välkomnas också av föräldrarna, som lyfter fram vikten av att barnen får möjlighet att läsa på sitt modersmål även utanför Sverige. Det nya skolbiblioteket utgör därmed en central del i Svenska skolans arbete med att främja läsförståelse, språkutveckling och läslust bland eleverna.

Text: Louise Bergöö, styrelseledamot vid Svenska Skolan i Lissabon

Nutidsorientering

Följde du med vad som hände i Sverige hösten 2025?

1. Kristallen, Sveriges TV-pris för bästa program och tv-personligheter delades ut i september. Vilket program blev årets underhållningsprogram?

- A. Bäst i test
- B. Melodifestivalen
- C. Bianca by night

2. En av Astrid Lindgrens berättelser har åter spelats in och börjat sändas under hösten. Vilken berättelse?

- A. Vi på Saltkråkan
- B. Ronja Rövardotter
- C. Bröderna Lejonhjärta

3. Sverige fick under hösten en svensk kulturkanon. Vad är det?

- A. En ny sångbok med svenska visor.
- B. En lista på 100 olika verk inom 10 områden inom olika kategorier.
- C. En staty av en vackert dekorerad kanon som ska markera en önskan om fred.

4. Varför var Andreas Almgrens brons (10 000 meter) i VM i Tokyo så sensationellt?

- A. Almgren hade fört en diet på bara frukt i 45 dagar innan tävlingen.
- B. Almgren hade sex månader innan VM fått en allvarlig benskada men kommit tillbaka.
- C. Almgrens brons var Sveriges första VM-medalj för en långdistanslöpare utomhus någonsin.

5. I år var det stort jubileum för Svenska Dagbladets sportpris "bragdguldet". Vad fyllde "bragden" i år?

- A. 50 år
- B. 75 år
- C. 100 år

6. Vem fick årets Nobelpris i litteratur?

- A. László Krasznahorkai
- B. Han Kang
- C. Jon Fosse

7. En restaurang på Östermalm fick stänga efter att upp till 150 gäster hade sökt vård. Vilken bakterie hade orsakat detta?

- A. Salmonella
- B. Listeria
- C. E.coli

8. Sentimental Value är en film regisserad av norrmannen Joachim Trier. Vem spelar den manliga huvudrollen?

- A. Stellan Skarsgård
- B. Mikael Persbrandt
- C. Kristofer Hivju

9. En omskriven flytt har genomförts i Kiruna. Vad var det man flyttade?

- A. Gränserna för samernas jaktmarker
- B. Kirunas gruvbesökscenter
- C. Kiruna kyrka

10. Varför har Mästarnas mästare har fått en ny programledare?

- A. Programledaren fick ett bättre erbjudande.
- B. Programledaren fick gå på grund av sexuellt ofredande.
- C. Programmet tappade i tittare och behövde förnya sig.

11. Mjällby AIF vann allsvenskan för herrar 2025. Från vilken kommun kommer laget?

- A. Sölvesborgs kommun
- B. Ronneby kommun
- C. Karlskrona kommun

12. Sverige landslagstränare i fotboll avgick under hösten och en ny tillsattes. Vad heter den nya tränaren?

- A. Graham Potter
- B. Olof Mellberg
- C. Jimmy Thelin

13. Ytterligare en person lämnade sin post under hösten – Centerpartiets ledare Anna-Karin Hatt. Varför gjorde hon det?

- A. Hon erbjöds en annan politisk roll.
- B. Hon fick ett internationellt uppdrag inom ett stort företag.
- C. Hon utsattes för hat och hot.

14. Många i Sverige tittar på tv på julafton. Vilken jultv-träffar man i år?

- A. Pernilla Wahlgren
- B. Ernst Kirschsteiger
- C. Siw Malmkvist

15. Vad blev årets julklapp?

- A. Vuxenleksaken
- B. Det återvunna plagget
- C. En välgörenhetsgåva

Mejla svaren till [sofia.tingsell@sverigekontakt.se](mailto:safia.tingsell@sverigekontakt.se). Du kan också skicka de rätta svaren till Sverigekontakt, Box 53066, 40014 Göteborg. Pristagare utses vid dragningen 15 februari 2026.

Lösning till nutidsorienteringen nr 3, 2025 var: 1 B, 2A, 3C, 4B, 5C, 6C, 7B, 8A, 9C, 10A, 11B, 12B, 13C, 14A, 15B

Pristagare: Margit Fjällman, Schweiz

GRATTIS!

FÖR ELEVER SOM VILL MER

SSHL är en internationell skola för elever som vill lägga extra fokus på sina studier eller som drömmer om att studera eller arbeta utomlands så småningom.

Vi erbjuder:

- svenska gymnasieprogram
- International Baccalaureate, IB

En IB-utbildning är gångbar över hela världen och öppnar upp dörrar för såväl svenska som internationella universitet.

På SSHL har vi högt akademiskt fokus, med fantastiska lärare, stort utbud av fritidsaktiviteter, elevvård och starkt studiestöd.

För internatelever finns tre alternativ:

- Heltidsinternat - för er som bor långt bort
- SSHL Traditionellt - res hem vissa helger
- Veckointernat - res hem varje helg

Varmt välkomna att göra ett besök
eller kom och Provbo när det passar er!

SIGTUNASKOLAN
HUMANISTISKA LÄROVERKET

Läs mer om Sveriges enda internationella internatskola på [SSHL.SE](https://sshl.se)